

Hon och han i journalistutbildningen

- Ett pedagogisk projekt

ARBETSRAPPORT NR 68

Monica Löfgren Nilsson

ISSN 1101-4679

Förord

Hon och han i journalistutbildningen är en benämning på det pedagogiska projekt som under drygt tre års tid bedrivits vid journalistutbildningen, Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborg universitet. Projektet, vars formella titel är *Utvecklandet av en journalistisk yrkesroll bland kvinnliga och manliga journalistelever*, beviljades 1992 medel av Högskolans Grundutbildningsråd för en treårsperiod.

Det pedagogiska projektet är nu avslutat och föreliggande arbetsrapport är den beskrivning och utvärdering som ursprungligen skrevs som en avrapportering till Högskolans Grundutbildningsråd. Eftersom denna typ av projekt kan tänkas intressera såväl journalistutbildare som de som vill integrera genusperspektiv i sin undervisning, har vi valt att även publicera våra erfarenheter i föreliggande rapportserie.

Beskrivningar och slutsatser i denna rapport bygger i allt väsentligt på de gemensamma erfarenheter som gjorts, och de delrapporter som skrivits, inom projektet. Tre av dem finns publicerade i JMG:s rapportserie, den fjärde medföljer denna rapport som bilaga. Verksamma inom projektet har följande personer varit: Anneli Ahlmér, Britt Börjesson, Lis Hellström, Sveningson, Monica Löfgren Nilsson, Margareta Melin - Higgins, Margareta Stål, Ingela Wadbring och Lennart Weibull.

Göteborg den 27 januari, 1997

Monica Löfgren Nilsson

Monica Löfgren Nilsson
Projektledare

Lennart Weibull
Projektansvarig

Innehåll

Journalistutbildningen i Göteborg	s 1
En manlig värld ? Bakgrunden till projektet	s 2
Att synliggöra det kvinnliga perspektivet	s 2
Pedagogiska insatser	s 5
Lärarnas syn på jämställdhet och kvinnoperspektiv	s 7
Konsekvenser	s 8
Genusperspektiv i kurslitteratur och i undervisning	s 9
Reaktioner på och konsekvenser av litteraturanalysen	s 10
Jämställdhet och kvinnoperspektiv i undervisningssituationen	s 11
Att integrera kursmoment i den befintliga undervisningen	s 13
Kursen ”Kvinnor och journalistik”	s 14
Det första försöket - skärvor	s 15
Andra försöket - succéartat	s 18
Vägen till obligatorium	s 19
Lärarnas syn och reaktioner på kursen	s 20
Den journalistiska vägen och idealen	s 22
Framtiden - konsekvenser och effekter av projektet	s 25
Externt arbete och intresse	s 27

Journalistutbildningen i Göteborg

Journalisthögskolan i Göteborg är sedan 1990 en del i institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) vid Göteborgs universitet. Vid institutionen finns även utbildning i Medie- och kommunikationvetenskap, en forskarutbildning i journalistik och masskommunikation samt Nordicom som dokumenterar forskning och årligen utger ett antal publikationer inom ämnesområdet.

Journalisthögskolan har under slutet av 80-talet och början av 90-talet genomgått en mängd förändringar. Från att ha varit tvåårig gjordes utbildningen enligt regeringsdirektiv om till en treårig universitetsutbildning 1989. Utbildningen har därefter genomgått ytterligare förändringar. Det finns idag formellt ingen journalisthögskola, även om denna benämning fortfarande ofta används, utan istället två olika journalistprogram. Det ena är på 100 poäng och för att kunna söka det krävs 40 poäng i tidigare akademiska studier. Det andra är ett 40-poängsprogram med förkrav på 100 poäng akademiska studier. Syftet med det sistnämnda är att utbilda journalister med specialiserade ämneskunskaper. Till detta kommer orienteringskurser i journalistik och diverse uppdragsutbildningar.

Under den tid projektet löpt kan journalistutbildning sägas ha bestått av grundläggande introducerande orienteringskurser i journalistik, följt av specialiserade kurser inom press, radio och television samt specialiserade kurser inom områden som journalistisk form, kreativt skrivande, etik, yrkesroll mm. På treårsprogrammet fanns en praktiktermin förlagd till termin fyra. Till detta kommer kurser i statskunskap och ekonomi, vilka i den nya utbildningen delvis kan sägas ha ersatt av förkunskapskravet på 40 poäng akademiska studier.

Antagningen till journalistprogrammet sker idag genom en kombination av högskoleprov och ett antagningsprov som sker vid JMG och så har varit fallet under merparten av tiden det pedagogiska projektet löpt.

En manlig värld ? Bakgrunden till projektet

Kritiker har inte sällan påstått att journalistutbildningen är mer anpassad till manliga yrkesideal än till kvinnliga. Journalistiken präglas till stor del av manliga föreställningar; det är män som etablerat normer och organiserat arbetet. På samma sätt har även journalistutbildningen länge dominerats av män; manliga lärare och handledare, dvs manliga förebilder. Manliga lärare är fortfarande i majoritet vid journalistutbildningen i Göteborg även om en viss utjämning skett de senaste åren. Förhållandet bland studenterna har dock ofta varit det omvända, här har kvinnliga studenter dominerat. Merparten av kurslitteraturen är också författad av män. Kvinnorna skulle således inte i samma utsträckning som männen få sina yrkesperspektiv belysta under utbildningen utan snarare förväntas anpassa sig till manliga normer.

Jag slutar på journalisthögskolan i vår, är 21 år och eftersom jag är av kvinnligt kön i desperat jakt på kvinnliga förebilder. Det verkar nämligen inte finnas många. Jag skall förklara. Det finns en tydlig myt om Journalisten. Myten finns överallt - och den är en han. Han, Journalisten, rusar omkring på ständig jakt efter scoopet och hittar det där ingen annan brytt sig om att leta. Ända till pressläggning sitter han och arbetar, ständigt rökande, och på natten går han på krogen och sätter sig där tillsammans med en Jack Daniels. Han lever och andas sitt arbete och har han ett privatliv, så består det av tillfälliga ligg någonstans, någongång. Jag har kompisar som gör förtvivlade försök att leva upp till myten, och inte klarar det. Och ändå är de män. (Larsson, 1988, sid 45)

Citat ovan är hämtat ur en debattbok om journalistik och journalistutbildning från 1988. Boken, *På Pränt*, innehåller tolv inlägg av kvinnor, och den är ett svar på en tidigare debattskrift i ämnet i vilken tolv män deltog. Vikten av att även kvinnliga perspektiv på journalistik måste få framkomma i såväl utbildning som ute på redaktionerna påpekas i boken och man menar att jämställdhet är ett mål som är långt ifrån uppnått inom journalistiken. Hur ser det då ut och vad skulle de så kallade kvinnliga perspektiven innebära?

Att synliggöra det kvinnliga perspektivet

Det var först på 1960- och 1970-talen som kvinnor började bli journalister i någon större omfattning. Idag utgör kvinnorna knappt 45 procent av den svenska journalistkåren. Trots högre utbildning återfinns de mer sällan i arbetsledande positioner. Män är oftare sysselsatta

med traditionell nyhetsjournalistik. En "vanlig" dag 1992 var en dryg tredjedel av de nyhetsjournalister som var i tjänst kvinnor (Nohrstedt och Ekström, 1994). Det finns en tendens att kvinnliga journalister skriver mer om s k mjuka ämnen (utbildning, vård, sociala frågor mm) och män mer om hårda ämnen (brott, ekonomi mm) (Löfgren Nilsson, 1994). Medieutbudet domineras av män och kvinnor är starkt underrepresenterade, både i absoluta tal och sett till kvinnors andel av arbetsmarknaden eller andel i beslutsfattande positioner (Edström och Jacobsson, 1994).

Studier av yrkesverksamma journalister har visat att mäns och kvinnors syn på sin yrkesroll delvis skiljer sig åt. Kvinnor tenderar att inta ett mer pedagogiskt förhållningssätt och i något större utsträckning än män förespråka ett opinionsbildande ideal (Melin, 1991). Studier visar också på en viss skillnad mellan män och kvinnors motiv till att bli journalister. Att vilja uttrycka sig visar sig vara det överlägset vanligaste motivet till att bli journalist, men medan män anger själva nyhetsarbetet som ett viktigt motiv pekar kvinnor i större utsträckning på viljan att belysa missförhållanden och att vilja påverka (Weibull, 1991; Löfgren Nilsson, 1994). Många unga journaliststuderande kvinnor väljer sitt yrke som ett led i den egna personliga utvecklingen (Palme, 1990; Broady och Palme, 1992) vilket gör förebilder mycket viktiga.

Projektet har tagit sin utgångspunkt i såväl den kritik som riktats mot journalistutbildningen som den aktuella forskningen på området. Om jämställdhet skall råda inom journalistiken är det ett måste att den också existerar inom utbildningen. Utgångspunkten har varit att definiera jämställdheten utifrån att även kvinnliga perspektiv skall finnas med i utbildningen och frågan infinner sig då genast vilka dessa skulle vara. Ett är det som inledningsvis nämndes, nämligen själva yrkesrollen kombinerat med antagandet att även kvinnliga förebilder måste presenteras för studenterna under utbildningen. Dessa kan då förmodas förmedla mer kvinnliga perspektiv på yrkesrollen.

En nordisk forskningsgenomgång från 1992 ger en fingervisning om vad kvinnliga perspektiv skulle kunna bestå av (Zilliacus-Tikkanen, 1993). Rapporten drar utifrån forskningsresultat upp linjerna för var konflikter mellan den traditionella journalistkulturen (den manliga normen) och en mer kvinnlig journalistik skulle kunna finnas. Skillnaderna beskrivs kortfattat nedan.

- Journalistiken gynnar traditionellt hårda nyheter på bekostnad av mjuka. Nyckelorden i de hårda nyheterna är elit, storstad, offentlighet, manliga maktpersoner och i de mjuka landsbygd, privatsfär och kvinnor. Eftersom män i allmänhet är i chefspositioner och dominerat journalistiken gynnas de hårda nyheterna.

- Journalistkulturen anklagas för lösryckta, isolerade fakta utan sammanhang medan det kvinnliga perspektivet istället poängterar helheter och processer. Det kvinnliga perspektivet skulle här kunna sammankopplas med den pedagogiska och förklarande roll som kvinnliga journalister oftare än manliga förespråkar.

- Journalistkulturen förespråkar den neutrala och objektiva betraktaren, medan det kvinnliga perspektivet rymmer ett engagemang och empati. Det traditionella objektivitetstänkandet har från feministiskt håll starkt ifrågasatts som kamouflage för ett manligt synsätt, såväl inom journalistiken som vetenskapen.

- Det traditionella idealet bygger på ett antagande om journalisten som ensamvarg, medan den kvinnliga journalistiken mer betonar samarbete. Antagandet om individualism och konkurrens gentemot kollektivism och samarbete har ytterst konsekvenser för hur en redaktions arbete läggs upp och hur arbetsledningen går till. Om man spetsar till det föredrar kvinnor platta organisationer och män hierarkiska.

- Inom journalistiken är gränserna mellan arbete och privatliv flytande, men medan den traditionella journalistiken låter arbetet gå ut över privatlivet, förutsätter kvinnoperspektivet snarare att privatlivet kommer in i journalistiken.

- Nyhetsjournalistiken är präglad av schabloner och mallar, medan kvinnor mer strävar efter att experimentera med form och innehåll, vilket kan ses som en kritik mot det etablerade.

Vid sidan av dessa mer eller mindre specifika journalistiska kvinnliga perspektiv finns naturligtvis också mer generella kvinnliga perspektiv värda att uppmärksamma, t ex kvinnlig arbetsledning, ojämlika löner, osv.

Pedagogiska insatser

En av utgångspunkterna inom projektet har varit att på ett tidigt stadium under utbildningen synliggöra den ovan nämnda problematiken för studenter och lärare. Ambitionen har också varit att kartlägga vilket eller vilka perspektiv på yrkesrollen som förmedlas under utbildningen, samt att prova olika sätt att lyfta fram kvinnliga perspektiv på yrkesrollen.

Avsikten har varit att medvetandegöra studenterna och problematisera frågeställningar samt att på sikt försöka skapa handlingsgrundande åtgärder. På sikt var, och är, tanken att även få fram underlag och kursmoment som kan integreras i den ordinarie undervisningen.

Vid ett projekt som detta finns, liksom inom allt annat jämställdhetsarbete, olika strategier. Den ena kan benämnas som en separationsstrategi och utgår från att den manliga normen är så stark att speciella fora för kvinnor behövs. I medieutbudet kan detta exemplifieras med satsningen på speciella kvinnoidor. Strategin kan verka både konservativt (det "kvinnliga" fortsätter att vara nedvärderat och särställt) eller radikalt (det "kvinnliga" växer sig starkt och jämställs statusmässigt med det "manliga"). Den andra strategin bygger på en integration. I medieutbudet exemplifieras detta genom att man i det dagliga nyhetsutbudet försöker ge utrymme även åt kvinnliga perspektiv, eller försöker få lika många kvinnor som män på bild i tidningen. Problemet med den första strategin är att den som synes kan verka konserverande och leda till att män inte känner sig berörda. Problemet med den andra strategin är, inte minst i utbildningssammanhang, att när någon aspekt som anses viktig skall tas upp på olika delkurser visar erfarenheten att den lätt glöms bort då inget egentligt huvudansvar finns.

Inom projektet valde vi, av de ovan nämnda skälen, att tillämpa båda strategierna parallellt; dels separerades det kvinnliga perspektivet från ordinarie utbildning genom att en speciell kurs startades, dels integrerades det och kartlades i den ordinarie utbildningen.

Det pedagogiska utvecklingsprojektet, som pågått under drygt tre år, har huvudsakligen bestått av följande fyra delar:

A. En litteraturgenomgång av befintliga kursböcker på utbildningens kurser med utgångspunkt i ett manligt-kvinnligt perspektiv på yrkesrollen. Denna del har också kompletterats, utöver projektplanen, med intervjuer med samtliga lärare inom journalistutbildningen kring jämställdhet och kvinnoperspektiv i utbildningen.

B. Utvecklandet av kursmoment som är inriktade på belysning av mäns och kvinnors syn på yrkesrollen.

C. Utvecklandet av en delkurs med inriktning mot kvinnors syn på yrket.

D. En kartläggning av vilken syn på yrkesrollen som finns hos de som påbörjar sin utbildning samt om, och i så fall hur, synen förändras under utbildningens gång.

De olika insatsernas upplägg kommer att redovisas och utvärderas närmare i de följande avsnitten.

Lärarnas syn på jämställdhet och kvinnoperspektiv

Som tidigare nämnts har det pedagogiska projektet utökats med en intervjuundersökning där ett av syftena var att undersöka huruvida lärarna ansåg att det fanns specifika kvinnoperspektiv samt vad de ansåg om jämställdhet i utbildningen i allmänhet. Intervjuerna genomfördes av biträdande forskare Ingela Wadbring under hösten 1994 och återfinns i arbetsrapporten *Sista ordet är inte sagt än!* (Wadbring, 1995).

Att jämställdhet är en viktig fråga är samtliga lärare inom journalistutbildningen överens om (vem skulle våga säga något annat kan man i och för sig fråga sig). Intresset framstår som uppriktigt och genuint. Man anser att såväl män som kvinnor har något att vinna på jämställdhet och de flesta anser också att det är en fråga som bör diskuteras både med studenter och bland lärare. Vissa menar att journalister och journalistutbildningen här har en viktig roll eftersom man har möjlighet att bedriva opinionsbildande verksamhet, medan andra inte tilldelar journalisterna någon specifik roll i sammanhanget utan anser att jämställdhetsfrågor är lika viktiga inom alla utbildningar och sektorer i samhället.

De flesta skulle vilja att jämställdhetsperspektivet fanns med som en naturlig del i undervisningen, inte som en särskild aspekt eller moment. Andra pekar dock på att konsekvensen då ofta brukar bli att ingen har kontroll och perspektivet tenderar att försvinna igen (jmf ovan om strategier).

När det kommer till vad som skulle vara ett kvinnligt perspektiv finns ingen direkt enighet i lärarkåren. Medan vissa lärare instämmer till fullo i några av punkterna som refererats ovan och tar avstånd från andra, intar andra rakt motsatt ståndpunkt. Ingen tycks ta avstånd från samtliga, men ingen instämmer heller i allt. Dessutom finns en oenighet om huruvida det rör sig om en konflikt. Många menar att konflikterna oftare finns ute på redaktionerna, medan man inom utbildningen återfinner perspektiven mer vid sidan om varandra.

Intervjuerna visar att många lärare har ett intresse för frågorna, ett intresse som hos vissa helt eller delvis väckts av det pedagogiska projektet, medan det hos andra funnits länge. Många

lärare menar också att det skulle vara till hjälp att få en egen fortbildning på området och att ha ett diskussionsforum, vilket de inte upplever att de har idag.

Jag skulle gärna vilja försöka (att integrera kvinnoperspektiv), men då måste jag själv få hjälp eller någon typ av fortbildning först, annars blir det ju bara löjligt. (manlig lärare)

Konsekvenser

En direkt konsekvens av intervjuerna, vilka genomfördes under projektets senare del, är att ett workshop i jämställdhet kommer att genomföras under hösten 1996. Samtliga lärare inom journalistutbildningen förväntas delta och under två dagar kommer frågor kring jämställdhet och kvinnoperspektiv att diskuteras. Intervjuerna gav också upphov till diskussioner lärare emellan kring vad man ansåg, och inte ansåg vara kvinnoperspektiv samt hur jämställdhetsperspektiv skulle kunna integreras i undervisning.

Genusperspektiv i kurslitteratur och i undervisning

En litteraturgenomgång genomfördes under projektets första läsår av Margareta Melin, lärare och doktorand vid JMG. Resultat och analys återfinns i arbetsrapporten *Var finns kvinnorna? - En analys av manligt och kvinnligt i kurslitteraturen vid journalisthögskolan i Göteborg* (Melin, 1993). Rapporten har använts som diskussionsunderlag i undervisningen och på lärarmöten och nedan redovisas några av resultaten kortfattat.

Melin utgick i sin rapport ifrån frågeställningar kring huruvida det fanns kvinnliga författare till den angivna kurslitteraturen, hur genusperspektivet såg ut i de enskilda böckerna språkligt sett och vilken journalistroll som porträtteras, om det görs en koppling mellan genus och journalistroll samt om manliga och kvinnliga författare låter olika idealroller framträda.

Resultaten visar att kvinnliga författare finns, men i huvudsak som medförfattare. De fanns vanligen som författare till referenslitteratur, och mer sällan som författare till de kursböcker som angavs som obligatoriska. Litteratur skriven av kvinnor återfanns dessutom främst på tre delkurser i slutet av utbildningen, dvs när studenterna redan socialiserats in i yrket genom sin tid på utbildningen och sin praktiktermin.

Rent språkligt visade sig kurslitteraturen vara könsneutral, men under ytan i diverse exempel återfanns kvinnor i rollen som sekreterare eller liknande. Männerna visade sig ha monopol på att vara kriminella och kvinnorna framställdes som offer. Författare och journalister som namnges eller återfinns i referenslistor är i hög utsträckning män. Framförallt en av kursböckerna utmärkte sig genom att berätta om mindre lyckade journalistiska bragder som utförts av kvinnliga journalister och mer lyckade som utförts av manliga journalister, dvs män som goda exempel och kvinnor som varnande dito.

Journalistrollen i litteraturen står för ett aktivt ideal och kopplingen mellan den tredje statsmakten och en granskande journalistik är mycket tydlig. Neutralitet och sanning är honnörsord. Den litteratur som har kvinnliga författare diskuterar i större utsträckning andra ideal än det aktiva och neutrala. I sammanhanget kan tilläggas, vilket tidigare också nämnts, att just neutralitets- och objektivitetstanken starkt kritiserats av mer feministiskt inriktad

journalistikforskning där objektiviteten ses som ett uttryck för (eller kamouflage av) den manliga normen. I sina slutsatser skriver Melin:

Det finns en hel del att säga om texterna. Att de traditionella könsrollerna är så vanligt förekommande tycker jag är förkastligt. Jag efterlyser en språklig medvetenhet. Kopplingen män-elit, man-professionell yrkesutövare är alldeles för tydlig. /.../ Det är också viktigt att lyfta fram kvinnor som ideala journalister. Även om de till antalet är färre än männen, så finns det gott om dem. Det borde alltså inte vara någon större konst att bland uppbrabblandet av bra manliga journalister nämna ett antal kvinnor. /.../ Liksom jag tycker att inte bara män bör lyftas fram som idealjournalister, så tycker jag att det journalistiska ideal som lärs ut är alltför ensidigt. Det borde finnas större utrymme för andra ideal. Kritiskt granskande Western-hjältar, må vara aldrig så nödvändiga, men det finns andra sätt att bedriva journalistik, och det borde också tas upp. Det är speciellt viktigt om man ser spårhundsrollen som "manlig" till karaktären och pedagogrollen som mer "kvinnlig". (Melin, 1993, sid 61)

Hon fortsätter och kommenterar diskussion kring genusproblematiken med att:

Den finns inte inskriven i kursplanerna, och litteratur på området finns inte medtagen på de obligatoriska kurslistorna. Istället för att gömma bör man göra diskussionerna mer officiella och skriva in dem i kursplanerna, respektive böckerna i litteraturlistorna. Därigenom ger man både genusdiskussionen och böckerna mer tyngd - man visar för studenterna att det anses viktigt. (ibid, sid 63)

Reaktioner på och konsekvenser av litteraturanalysen

Rapporten möttes av blandade reaktioner, för ett mindre antal lärare blev den bekräftelse på det man redan ansåg sig känna till, andra blev förvånande medan vissa reagerade starkare på den. Få menade dock att den inte skulle vara korrekt:

Rapporten är åt helsike, såtillvida att litteraturen är en så liten del av utbildningen. Utifrån det material hon använt, är slutsatserna säkert rätt, men det ger ingen sann bild av undervisningen på JH. (manlig lärare)

Eftersom journalistutbildningen i väsentlig lägre utsträckning än många andra akademiska utbildningar bygger på litteraturstudier fattades det inom projektet ett beslut om att det också skulle genomföras intervjuer med samtliga lärare kring jämställdhet i utbildning. Intervjuerna erbjöd också en möjlighet att ta del av samtliga lärares syn på olika delar av det pedagogiska projektet, t ex litteraturstudien. Intervjuerna genomfördes då projektet pågick i två år.

Vad beträffar litteraturanalysen visar intervjuerna att vissa förändringar inträffat efter det att Margareta Melins projektrapport skrevs. Rapporten väckte uppenbarligen tankar och funderingar hos en del av lärarna, vilket ledde till att viss kurslitteratur byttes ut. Några av de böcker som tidigare återfanns i referenslistor och som tillvalsläsning står idag på listan över obligatorisk kurslitteratur. Flera lärare är också mycket medvetna om könsaspekter vid litteraturvalet och menar att det är viktigt att kvinnliga författare lyfts fram. Samtidigt påpekar såväl manliga som kvinnliga lärare att grund- och metodböcker skrivna av kvinnliga författare fortfarande lyser med sin frånvaro.

Jämställdhet och kvinnoperspektiv i undervisningssituationen

Syftet med lärarintervjuerna var också att undersöka i vilken mån könsperspektiv fanns i själva undervisningen (alltså exklusive litteraturen). Vissa lärare visade sig vara oerhört jämställdhets- eller kvinnomedvetna och menar att de ständigt har detta perspektiv i tankarna i sin undervisning. Andra har inte dessa funderingar överhuvudtaget. Men skillnaderna i inställning står dock inte att finna mellan könen, det finns inom journalistutbildningen i Göteborg såväl män som kvinnor av båda sorterna.

Melins rapport visade på att de exempel som gavs i litteraturen dominerades av män. I undervisningssituationen tycks bilden vara mer positiv och flera lärare försöker medvetet ge fler exempel med kvinnor. Andra ser det som självklart att alltid använda "han eller hon" i språkbruket. Åter andra lärare menar att de nog kan tänka sig att bli mer medvetna:

Det är ett problem att tänka på det i utbildningssituationer; man glömmer lätt bort det. Det bara blir så. Man behöver bli "puffad" på, eftersom man inte är medveten om det. (lärare)

Vad gäller inbjudna gästföreläsare är nästan samtliga lärare eniga om att det är viktigt att finna en balans mellan manliga och kvinnliga dito. Frågan har diskuterats bland lärarna långt innan det pedagogiska projektet startade, och tycks idag vara tämligen okontroversiell. Skälet är att gästföreläsarna anses som mycket viktiga förebilder och sådana har såväl kvinnliga som manliga studenter rätt till.

Förebilder är viktigt, men de måste komma utifrån. De måste vara aktiva, med krut i. De som studenterna möter i korridoren varje dag, de kan aldrig bli några förebilder. Studenternas uppfattning är att journalistutbildningen är en ren yrkesutbildning, och ingen vill själv hamna i korridoren. Man vill ut och jobba. (lärare)

Förebilder är jävligt viktiga. Även om det kanske låter intellektuellt "lättviktigt" så är det antagligen så man måste jobba. (lärare)

Några lärare menar dock att det inte går att välja föreläsare på kön utan att man måste gå på kompetens. De för det välkända resonemang som implicerar att de båda sakerna utesluter varandra och är rädda för att få in "halvdåliga" kvinnor. Det finns en oro för att välja en kvinna som visar sig vara "halvdålig" eftersom det då skulle slå tillbaka. Däremot finns ingen oro bland samma lärare för att de halvdåliga manliga gästföreläsarna (som naturligtvis återfinns någon gång inom såväl journalistutbildningen som övriga utbildningar) skall kritiseras för att ha blivit inbjudna i egenskap av män (trots att väl även det stundtals varit fallet).

Sammanfattningsvis kan sägas att undervisningen enligt lärarna till viss del präglas av ett jämställdhetstänkande; flertalet lärare är mycket medvetna i valet av gästföreläsare och har också blivit mer uppmärksamma på litteraturval efter det att litteraturgenomgången presenterats som projektrapport och diskuterats vid ett seminarium. Många lärare anser sig också vara uppmärksamma i sin undervisning på vilka manliga och kvinnliga exempel som ges, och då inte enbart i termer av enskilda personer utan också exempelvis på vilka samhällssektorer de låter dem representera. Att låta studenterna arbeta med en kartläggning av andelen kvinnor inom näringslivet eller att lägga ett jämställdhetsperspektiv på bevakningen av friidrotts-VM är två mycket tacksamma exempel som nämns av två lärare. Ytterligare exempel på hur lärarna anser att man kan närma sig jämställdhet återfinns i rapporten *Sista ordet är inte sagt än* (Wadbring, 1995).

Vad gäller jämställdheten i mer konkreta termer som ovan kan medvetenheten sägas vara relativt hög. När det kommer till mer specifika manliga och kvinnliga perspektiv på yrkesrollen är det dock svårare eftersom lärarna intar olika förhållningssätt. Olika saker faller in i kategorierna "manligt" och "kvinnligt" för olika lärare. Såväl litteraturstudien som intervjuerna har dock satt fart på diskussionen bland vissa lärare och med all sannolikhet gjort vissa av de tidigare omedvetna mer uppmärksamma på problematiken.

Att integrera kursmoment i den befintliga undervisningen

Vid sidan om den specialkurs om kvinnor och journalistik som getts inom projektets ram, var också tanken att försöka integrera genusperspektiv i den redan befintliga undervisningen, som mindre kursmoment. Detta har främst gjorts inom tre områden. Kursen *journalistrollen*, som ges terminen efter studenterna gjort sin praktik, kompletterades med ett moment av mer historisk karaktär som lyfter fram kvinnliga förebilder samt ett moment som rör situationen i nuläget. Det sistnämnda tog upp yrkesrollen ur manligt och kvinnligt perspektiv samt annan aktuell forskning på området. Även inom undervisningen om journalistisk etik har aspekter på manligt-kvinnligt lyfts fram, exempelvis frågor om empati och engagemang kontra neutralitet och objektivitet. Momenten ingick i den ordinarie undervisningen med start våren 1993. Under hösten 1994 utvidgades ett kompendium för textanalys vid namn "VIPS" med aspekter på manligt-kvinnligt. "VIPS" används under samtliga terminer.

Samtliga lärare erbjöds möjligheter att presentera förslag på hur de skulle vilja utveckla genusperspektivet i sin egen undervisning, för att sedan kunna få bidrag från projektet. Intresse visades från vissa lärare, men i realiteten blev utfallet något mindre än väntat. En del av förklaringen ligger förmodligen i det faktum att många redan var sysselsatta med annan kursutveckling eftersom utbildningen genomgått förändringar under projektets tid. De insatser som ovan nämnts ligger, bortsett från textkompendiet, främst på termin fem vilket innebär att den ursprungliga ambitionen inte riktigt lyckats. Samtidigt har det dock visat sig att de diskussioner kring jämställdhet som projektet delvis varit med och frambringat, i sin tur lett till att vissa lärare blivit mer medvetna i sin undervisning. Dvs man har integrerat vissa perspektiv, eller bytt exempel i undervisningen, utan att ta del av det pedagogiska projektets resurser.

Kursen "Kvinnor och journalistik"¹

Grundtanken var att tillsammans med de kvinnliga studenterna utforma en delkurs med inriktning mot kvinnors syn på yrket. Syftet med denna var att stärka den kvinnliga yrkesidentiteten, att diskutera eventuella kvinnliga och manliga yrkesroller och perspektiv samt att presentera förebilder, både i nutid och historiskt.

Den ursprungliga tanken var att kursen enbart skulle ges för kvinnliga studenter, men dessa visade sig vara kluvna till tanken. Detta, i kombination med att det av rent formella skäl kunde vara tveksamt att ge en poänggivande kurs enbart riktad till kvinnor, gjorde att även manliga kursdeltagare tilläts söka kursen.

En grupp kvinnliga studenter knöts till projektet för att diskutera kursens innehåll och uppläggning. Redan från början stod klart att intresset var stort, t ex uttryckte kvinnliga studenter önskemål att ingå i referensgruppen trots att de var i slutändan av sin utbildning och därmed inte själva skulle kunna delta i kursen när den väl gavs. Diskussionerna pågick under hösten 1992 och under vårterminen 1993 utformade kursansvarig, högskoleadjunkt Margareta Stål, den första kursplanen.

Kursen gavs under höstterminen 1993 och vårterminen 1994 under namnet *Kvinnor och journalistik*, med Margareta Stål som kursansvarig båda terminerna, och höstterminen 1994 med högskoleadjunkt Lis Hellström Sveningsson som kursansvarig. Den löpte under sammanlagt fyra veckor med teman. Olika aspekter på att vara kvinna och förvärvsarbetande belystes (stress, kvinnligt arbetsledarskap mm). En teknikvecka med träning i de tekniker som kändes osäkra fanns inlagd (detta efter önskemål som framförts av de kvinnliga studenterna i referensgruppen som menade att sådana moment på andra kurser dominerades av män). I samband med teknikveckan gavs också ett foto-workshop, bilden av män och kvinnor i press, radio och television diskuterades och deltagarna fick även göra bildanalyser. Tredje veckan ägnades åt dokumentation och debatt i form av ett magasin och sista veckan åt en litteratur-fördjupning med avslutande seminarium och utvärdering. Ett stort antal gästföreläsare knöts till kursen.

¹ Redovisningen bygger till stor del på Margareta Ståls slutrapport från kursen och merparten av citaten är hämtade från densamma. Rapporten återfinns som bilaga.

Kursansvarig deltog i samtliga moment på kursen och varje dag inleddes med att intressanta aspekter från föregående pass följdes upp. Alla deltagare uppmanades också att vara extra uppmärksamma på könsperspektiv i media, inom journalistutbildningen samt i samhället i stort, och att använda dem som exempel under kursen. En kontinuerlig utvärdering av kursen gjordes också under resans gång. De tre kurserna följde i stort denna uppläggning, men magasinet uteslöts efter första kursen (se vidare nedan).

Det första försöket - skärvor

Kursen gavs som nämnts första gången hösten 1993. Den var en så kallad frivillig kurs och som alternativ gavs en kurs i grävande journalistik. Studenter från ettårsprogrammets termin två och från treårsprogrammets termin fem kunde söka. Av pedagogiska skäl begränsades antalet deltagare till 20 personer. Motivet var att kursen till stor del hade en diskussionskaraktär och att varje enskild student skulle ges ett stort eget utrymme.

45 studenter önskade delta, vilket innebar att kursen var kraftigt översökt. De manliga studenterna visade ett intresse utöver det förväntade och deras platser begränsades till 5 av 20. Urvalet till kursen baserades på de skriftliga motiveringar som studenterna lämnade vid ansökningstillfället. Dessa motiveringar var mycket olika till sin karaktär och hade som syfte att få in engagerade studenter på kursen, samt att få en uppfattning om deras förväntningar. Motiveringarna skickades ut till samtliga inblandade lärare och diskuterades också i klassen under kursens gång.

Jag ser mig själv tillhöra den ras av journalister som anser att det är oerhört viktigt att föra de små och svagas talan gentemot Makten. Detta har för mig alltid varit en självklarhet. Men plötsligt så börjar jag fundera över det faktum att i denna grupp vars talan jag säger mig vilja föra finns en jävla massa kvinnor. Dåligt representerade i maktsammanhang. /.../ Kan det verkligen vara så att det jag vill säga inte förstås av eller angår alla dessa människor på grund av att vi skiljer oss i kön? Kan jag finna en väg - ett medel - att bättre nå ut och själv förstå en majoritet av svenska befolkningen som i många sammanhang står helt utanför den allmänna debatten? Allt eftersom jag funderar på detta blir det viktigare för mig med den intellektuella utmaning det innebär att utmana mina egna fördomar och mitt eget tänkande. Därför vill jag delta i kursen i Kvinnlig journalistik. (manlig student)

Jag vill läsa Kvinnor och Journalistik-kursen för att den berör mig. Jag håller ju på att bli kvinnlig journalist! Under min tid på JH har jag kommit i kontakt med ett dominerande antal män (varför får vi till exempel inga kvinnliga gästprofessorer?). Nu ser jag fram emot att få träffa alla spännande kvinnor som är inbokade för denna kurs /.../ Vad jag hoppas få ut av kursen är en hel del förståelse för den sida av mig som ofta möttes av oförståelse av mina manliga chefer på praktiken och fick mig att tvivla på min kompetens och lämplighet för yrket. (kvinnlig student)

Vill bli sån själv. Kvinnlig journalist. Påverka media så att större delar av samhället skildras, inte bara banker. Sen. När jag blivit lite äldre och erfarenare. Vore kul att höra de som redan är där, hur de har det, vad de tycker är viktigt, hur de tycker man skall dra nytta av att man är kvinna inom journalistiken. Vi behöver varandra. (kvinnlig student)

Citaten ovan är tämligen representativa för studenternas motiveringar till att följa kursen under de tre terminer den gavs. De manliga studenterna visade överlag en nyfikenhet inför de kvinnliga perspektiven, fanns de och vad bestod de i så fall av? Kunde det verkligen vara så att man i egenskap av manlig journalist bidrog till ett ojämnt samhälle? De kvinnliga studenternas motiveringar utmärks mer av en vilja att få förebilder, en vilja att diskutera vad som är personliga motgångar och vad som beror på könsstrukturer. Tillspetsat kan man kanske säga att de kvinnliga studenterna i något större utsträckning ville lära om sig själva, medan männen ville lära om kvinnorna.

Under den första kursens gång utvecklades ett antal motsättningar. Motsättningarna fanns främst mellan personer från ettårs- och treårsprogrammet (konkurrensen mellan de båda utbildningarna har i princip existerat sedan det första ettårsprogrammet startade, men den stora konkurrensen om platserna till kursen förstärkte den nu ytterligare). Men det uppstod också motsättningar mellan könen då en del av kvinnorna tyckte att män inte hade på denna kurs att göra och en del av männen tyckte att kvinnorna favoriserades. Motsättningarna skärptes under kursens gång och först efter mycket stora insatser från kursansvarigas sida blev det till slut möjligt att producera ett magasin. Insatserna räckte däremot inte till för att få gruppen att enas om något tema eller en gemensam linje. Magasinet döptes därför till *Skärvor*.

Under kursens gång och i mötet med kvinnliga gästföreläsare visade det sig att det för många av studenterna var första gången de tog del av problematiseringar kring kön. Reaktionerna skilde sig åt och i sin utvärdering skriver Margareta Stål:

Hos männen väckte de problem som belystes och analyserades vrede och lust till förändring, samtidigt som man inte ville/kunde diskutera den egna manliga yrkes- och könsrollen. Hos de flesta av de kvinnliga studenterna väckte mötet med de kvinnliga journalisterna förstämning/aggression och många ville värja sig genom att förneka och vägra ta emot deras erfarenhet. (Stål, 1996, s.5)

Motsättningarna till trots visade kursutvärderingen på att en övervägande del av studenterna var positiva, och en del mycket positiva till innehållet. Kursutvärderingarna visade också på att kursens syfte till stor del uppfyllts.

Kursen har snarast blivit en fokusering på könsrollen, yrkesidentiteten har hamnat i bakgrunden. Men jag tror att tanken att det faktiskt skulle vara möjligt att arbeta på "ett kvinnligt sätt" som journalist har planterats. Vilket kändes omöjligt tidigare. På så sätt har yrkesidentiteten stärkts. Kursen har betytt mycket. Trots att (eller tack vare?) att den var så jobbig, är jag tacksam att jag fick gå den. (kvinnlig student)

Personligen har jag börjat se hur olika män och kvinnor blir behandlade och vilken ojämlikhet det finns i regler osv. Jag har förändrat mitt eget synsätt vad det gäller jämlikhet och personligen tror jag att jämlikhetsfrågan är det viktigaste just nu. (manlig student)

Jag har sett att det finns väldigt många sätt att uttrycka samma sak. Både i ämnesval och sättet att skriva. Nästa gång vågar jag gå ett eller två steg längre, experimentera mer i skrivandet och kämpa på arbetsplatsen för att få skriva mer "mänskliga" artiklar. Kursen har fått mig att fundera mer på min roll och hur/varför jag väljer (tvingas) att göra mina artiklar och varför jag skriver som jag gör. (kvinnlig student)

De ovan citerade klippen ur kursutvärderingarna är tämligen representativa för omdömena från studenterna, många menade att kursen var värdefull för såväl självsyn som synen på yrkesrollen. Kritiken mot kursen handlade mycket om att det var för stor grupp med felaktig sammansättning och att magasinet tog för mycket kraft och tid från andra viktigare saker. Kvinnliga studenters utvärderingar är genomgående längre än männens och nämner oftare den egna utvecklingen på ett personligt plan.

Sammanfattningsvis kan sägas att kursen för samtliga inblandade var en mycket krävande process. Studenternas muntliga och skriftliga utvärderingar visar dock att den trots de konflikter som fanns, och i början dominerade, blev ett lyckat första försök.

Andra försöket - succéartat

Påföljande termin erbjuds kursen som tillval enbart för studenter på femte terminen för att undvika de konflikter som präglade första kursen. Till sitt upplägg liknade kursen i mångt och mycket den första. Magasinsproduktionen togs dock bort och kursansvarig, Margareta Stål, bad gästföreläsarna att undvika att enbart fokusera på diskriminering eftersom detta bland vissa kvinnliga studenter ledde till starka reaktioner och avståndstagande. Slutligen togs fler män in på kursen.

Av femte terminens 30 studenter valde 20 kursen och samtliga bereddes plats. Något fler kvinnor än män fanns i gruppen. Något fler kvinnor än män sökte kursen och samma förfarande som tidigare med motiveringar tillämpades. Den grupp som nu kom att gå kursen hade länge dominerats av ett fåtal män.

I vår klass har debattlustan dött ut sedan en lång tid. De som uttalar sig på lektionerna är i regel alltid samma tre-fyra herrar (en av dem är tyvärr jag). Tjejerna har blivit allt tystare. Jag har frågat dem vad det beror på. Några har känt sig utskrattade, utan stöd för sina åsikter, andra tycker helt enkelt inte att det varit värt att göra sig hörd. Ingen av dem är egentligen speciellt blyg och alla är väl medvetna om fenomenet. (manlig student)

Mycket snabbt under kursens gång vaknade dock de tysta studenterna (mest kvinnliga dito) till liv och började ta plats. Till skillnad från föregående kurs, minskade nu motsättningarna och mycket snart utvecklade sig ett positivt och livligt debattklimat. Männerna hade lättare att finna sig tillrätta i gruppen denna gång, dels för att de var fler, dels för att diskussionerna vidgades till att gälla könsperspektiv och inte enbart kvinnoperspektiv.

Under de fyra veckor kursen löpte utvecklades ett mycket kreativt klimat och den traditionella journalistiken ifrågasattes, såväl de uppsatta idealen som de påstådda begränsningarna. Samtliga 20 studenter var mycket nöjda, vilket visade sig såväl under diskussioner som i de slutliga kursutvärderingarna. Samtliga ville också att kursen skulle bli obligatorisk och gärna en vecka längre.

Jag har faktiskt börjat upptäcka saker och ting som jag inte funderat på tidigare. /.../ Jag har upptäckt att jag inte är så fri från fördomar, som jag trodde. Kursen har gjort mig uppmärksam på att män och kvinnor skildras olika i massmedia. Vilket jag tror ger mig en möjlighet att bli en bättre journalist. (manlig student)

Kursen har både väckt, uppmärksammat och stärkt den kvinnliga yrkesidentiteten. Vi har diskuterat den kvinnliga yrkesrollen i alla möjliga perspektiv. Diskussionerna har lett till att jag fått större tro på mig själv och större mod att säga ifrån. /.../ Jag känner att jag inte längre behöver be om ursäkt när jag har något att säga. Jag har blivit medveten om att jag uppfostrats till att vara tyst och snäll, vilket inte alls är min natur. Jag har också blivit smärtsamt medveten om ojämlikheten bland journalister, som är mycket större än jag någonsin kunnat ana, och om att det är manliga normer som i hög grad styr nyhetsvärderingen. (kvinnlig student)

Att få information om vad kvinnor i media faktiskt gjort under åren för att stärka kvinnors ställning har gett mig hopp. Nu vet jag att det finns och har funnits förebilder och vilka de är. Jag har också fått bekräftat att mycket av vad jag själv känt har att göra med att jag är kvinna. Det kommer att stärka mig i min yrkesroll när jag jobbar nästa gång. Kursens styrka /.../ är att den pekar på de problem vi kvinnor stöter på i arbetslivet. Många av föreläsarna hade också idéer om lösningar. (kvinnlig student)

Liksom tidigare var männens utvärderingar kortare och handlade ofta om att man ansåg sig ha blivit mer medveten i frågor kring journalistik och kön. Kvinnorna skrev långt och ibland näst intill lyriskt om att kursen stärkt deras självförtroende och ingett mod och hopp. Kursen blev med andra ord något av en succé, vilket snabbt spred sig till övriga studenter inom journalistutbildningen och krav började framföras från studenthåll om att kursen skulle bli obligatorisk.

Vägen till obligatorium

Tredje kursen gavs under höstterminen 1994 med i princip samma uppläggning som tidigare och med högskoleadjunkt Lis Hellström Sveningson som kursansvarig. Första veckan av kursen blev, efter önskemål från studenterna, obligatorisk och resterande tre kursveckor fritt tillval som tidigare. Denna gång hade dock antalet platser på alternativkursen i grävande journalistik begränsats, vilket gjorde att några av deltagarna inte valt kursen i första hand:

Varför vill jag läsa "kvinnor och journalistik"? Därför att det var fullt på grävarkursen, tänkte jag skriva först. Det vore ju sant och sanningen är att jag inte funderat särskilt mycket på kursen i kvinnlig journalistik tidigare. Men kanske är det just det som är skälet. Jag har

funderat alldeles för lite över kvinnligt och manligt i journalistiken. Och jag har definitivt funderat för lite på varför jag borde gå en treveckors kurs på temat. Så är det naturligtvis. Därför vill jag läsa "kvinnor och journalistik". (manlig student)

I motiveringarna till att läsa kursen återfanns i övrigt ungefär samma mönster som tidigare.

Jag vill ha kvinnliga förebilder. Jag vill kunna göra vad som helst. TACK! (kvinnlig student)

Kursutvärderingar gjordes såväl gruppvis som individuellt, tonläge och innehåll liknar i stort föregående termins:

Jag har alltså börjat se saker jag tidigare inte såg och ett bättre betyg än så kan knappast en kurs få. (manlig student)

TACK! För ett par otroligt givande veckor och förnyad tro på livet, universum och allting. (kvinnlig student)

Föregående termins lyckade kurs upprepades med andra ord under ny ledning och reaktionerna lät inte vänta på sig. Redan tidigare kurs stora framgång hade lett till debatt bland såväl lärare som studenter och nu framfördes ånyo kraven på att obligatorium borde införas. Studenterna menade att kursen var för viktig, och man ville inte behöva välja mellan denna och en kurs i grävande journalistik. Påtryckningar kom från såväl studenter som gått kursen som från de som inte följt den.

Sedan vårterminen 1995 ingår kursen i det ordinarie, obligatoriska kursutbudet och ges under namnet *Makt och Motstånd - Kvinnor och Män i Journalistiken*. Kursen utgår från ett könsrollsperspektiv, men vidgar också diskussionen till frågor om makt och strukturer i mer allmän mening. Den hålls fortfarande av Lis Hellström Sveningsson och är en av de populäraste kurserna i journalistutbildningens 100-poängsprogram.

Lärarnas syn och reaktioner på kursen

Bland merparten av lärarna inom journalistutbildningen har det under projektets tid funnits en positiv inställning till kursen. Däremot har det rått en oenighet om namnet eftersom vissa ansett

att kursen främst handlar om, eller borde handla om, att "tänka själv" eller "tänka om sig själv". Namnet *Kvinnor och journalistik* blir då missvisande. Det nya kompromissnamnet har därför kommit att innehålla såväl män som kvinnor som begrepp.

Bland vissa av lärarna finns det en farhåga att kursen kommer att ge andra lärare ett alibi för att strunta i könsperspektiv. Det finns inget som tyder på att så skulle vara fallet just nu, snarare gäller det omvända eftersom kursen bidragit till att diskussionerna kring kön i journalistiken ökat. På sikt finns det dock skäl att vara uppmärksam så att inte "kvinnokvoten" anses vara fylld genom att kursen ges.

Den intervjustudie som gjordes med lärarna visade att när kursen skulle ges för tredje gången fanns det fortfarande några lärare som knappt kände till dess existens, trots att det upprepade gånger informerats på lärarmöten. Ett visst motstånd mot kursen hade också funnits och någon lärare menade att den lett till konflikter mellan olika grupper vid institutionen. En annan lärare beskriver situationen som:

... det fanns inget öppet motstånd mot den, men ett kompakt ointresse från framför allt manliga kollegor. Varje termin tas den också bort från det grovschemat som alltid görs med motiveringen att 'den får inte plats'. (kvinnlig lärare)

Men idag är alltså kursen obligatorisk och inga synbara eller hörbara motsättningar finns kvar. Lärare och studenter tycks eniga om att den är viktig och att den fungerar bra. Att studenterna genomdrev sitt krav på obligatorium med motiveringen att kursen var viktig för yrkesidentiteten är självklart också ett mycket glädjande resultat. Kursen har också lett till att temat uppmärksammats i de examensarbeten som studenterna arbetar med under sin sista termin.

Den journalistiska vägen och idealen

Under åren 1991 till 1994 har studenterna vid journalistutbildningen i Göteborg, som en del av det pedagogiska projektet, fått besvara ett antal frågor om arbete och yrkesrollsideal. Undersökningens upplägg och resultat finns redovisad i rapporten *Den journalistiska vägen - vadan och varthän?* (Wadbring, 1996). Nedan följer en kort sammanfattning som avser studenterna på det långa journalistprogrammet.

Bland studenterna, liksom i journalistkåren i övrigt, är personer från tjänstemanna- eller akademikerfamiljer kraftigt överrepresenterade. Medelåldern ligger runt 25 år och männen är genomgående något äldre än de kvinnliga studenterna. Majoriteten av de som antas har ingen journalistisk erfarenhet och när sådan anges gäller det i många fall skoltidningar. Mycket få har varit inne på en redaktion och de föreställningar man har om journalistik grundar sig på andra erfarenheter.

Journalistyrket attraherar till stor del eftersom det anses ge en möjlighet till att uttrycka sig och detta gäller mer för kvinnliga studenter än för manliga. Skillnaden kvarstår under hela utbildningen. De skillnader beträffande manliga och kvinnliga journalisters motiv till yrkesval återfinns även bland studenterna. Att belysa missförhållanden och påverka andra människor har bland kvinnorna en stark lockelse tidigt under utbildning och den förstärks sedan ytterligare, inte minst efter praktikperioden. Intresset att arbeta med nyheter sjunker under utbildningens gång, för att sedan efter praktikterminen ha ökat igen, och då mer bland männen än bland kvinnorna. Generellt kan sägas att de största förändringarna både för kvinnor och män inträffar efter praktikterminen och de går åt samma håll oavsett vilken praktikplats man varit på.

En viktig fråga för projektet har varit huruvida studenterna, vad gäller synen på yrkesroll, är mer heterogena i början av sin utbildning än när de lämnar utbildningen för arbete ute på redaktionerna. Beträffande hur en journalist bör se sig själv återfinns liknande könsskillnader bland studenterna som i journalistkåren i övrigt, men främst under första terminen. Att en journalist bör ge människor upplevelser och stimulera nya tankar och idéer är något som de nyanlända kvinnliga studenterna i betydligt högre utsträckning än män anser. Skillnaderna utjämnas dock under utbildningen gång och efter praktiken. Samtidigt är skillnaden mellan män

och kvinnor, i samma och i olika klasser, genomgående något större än skillnaden mellan personer på olika nivåer i utbildningen.

Värt att notera är också att det under utbildningens gång inte sker några dramatiska förändringar i synen på yrkesrollen. Den uppfattning blivande journalister har med sig in i journalistutbildningen är i stort den som råder i yrkeskåren idag. Och till stor del är bilden densamma när de efter tre år lämnar utbildningen igen. De mer "aktiva" dragen i yrkesrollen; att kritisera orättvisor, att granska makthavare och att enkelt förklara händelser, har dock förstärkts. Det finns inte något entydigt mönster som skulle tala för att studenterna är mer likformiga med avseende yrkesideal när de lämnar utbildningen. Samtidigt är det dock viktigt att påpeka att en studie av detta slag knappast kan ge svar på hela frågan om heterogenitet eller konformitet i yrkesideal, därtill är frågan alltför komplicerad.

Vad gäller förebilder i övrigt finns det bland journaliststudenterna en stor övervikt av manliga sådana. När de ombads lista sina favoriter var knappt en fjärdedel av de nämnda kvinnor. De kvinnliga studenterna anger dock nästan lika många kvinnliga förebilder som manliga och bland deras åtta favoriter återfinns tre kvinnor: Barbro Alving, Britt-Marie Mattsson och Stina Dabrowski. Bland de manliga studenternas åtta favoriter återfinns enbart män och totalt sett finns inte heller många kvinnliga förebilder: knappt en av tio angivna "bra" journalister är kvinnor. När det kommer till överskattade journalister (som studenterna också ombads ange) finns dock inga könsskillnader: 80 procent av dem är män och 20 procent kvinnor. Ingela Wadbring konkluderar förhållandet på följande sätt:

Vid en jämförelse med de journalister som anges som förebilder, är det här anmärkningsvärt att män procentuellt sett i högre utsträckning anger kvinnor som överskattade journalister, än som förebilder, medan motsatsen gäller för kvinnor. Det är således inte så att män inte känner till kvinnliga journalister, vilket man skulle kunna förledas att tro vad gäller dem de anger som sina favoriter. Något verkar uppfattas som negativt med kvinnlig journalistik, eftersom män i högre grad anger kvinnor som överskattade journalister. De kvinnliga journalister anger i betydligt lägre grad kvinnliga journalister som överskattade i jämförelse med favoriterna. (Wadbring, 1996, sid 28)

Förhoppningsvis är det sistnämnda något som kursen *Kvinnor och journalistik* till viss del kan råda bot på. Tyvärr har enkäten inte kunnat användas som utvärdering av kursen eftersom frågan om förebilder enbart funnits med i två av enkätstudierna. Att kursen givit kvinnliga

studenter förebilder råder det, utifrån kursutvärderingarna, ingen tvekan om. Vad som är fallet för männens del återstår att utröna i framtiden, liksom var och hur de "dåliga" kvinnliga journalisterna presenteras.

Framtiden - konsekvenser och effekter av projektet

Sammanfattningsvis kan konstateras att det pedagogiska projektet genomförts under en tid av turbulens och förändringar vilket inneburit såväl fördelar som nackdelar. Projektet har gynnats såtillvida att utbildningen varit under kontinuerlig utveckling, vilket medfört diskussioner utöver det vanliga kring inriktning och upplägg. Men projektet har också till viss del försvarats av främst praktiska och planeringsmässiga skäl såtillvida att lärare knutits till nya uppgifter vilket bidragit till att projektet förskjutits tidsmässigt.

Det övergripande målet med projektet var att medvetandegöra studenterna beträffande könsaspekter på yrkesrollsproblematiken. Vidare gällde det och problematisera genom att ställa relevanta frågor för att på sikt försöka skapa handlingsgrundande åtgärder. Ett andra huvudsyfte har varit att utveckla och pröva kursmoment som kan integreras i den ordinarie undervisningen.

Vår uppfattning är att vi lyckats i vår målsättning, inte minst då kursen *Kvinnor och Journalistik* blev en obligatorisk kurs och att detta skedde efter uttryckliga önskemål och påstötningar från studenterna. Kursen har genomgående fått mycket fina utvärderingar. Såväl de som läst den, som de som hört om den i andra hand, ansåg att det var en så viktig kurs att samtliga studenter borde gå den. De övriga kursmomenten som utvecklats har fungerat bra och ligger också kvar i den ordinarie undervisningen.

Litteraturanalysen fick direkta konsekvenser i undervisningen, en del böcker byttes, litteraturlistor ändrades och vissa lärare har blivit mer medvetna i sitt val av litteratur, samt i sin undervisning. I sammanhanget kan också nämnas att en av de kursboks författare som ansåg sig oförtjänt kritiserad i litteraturanalysen först hörde av sig med ilska, för att senare återigen höra av sig och berätta att han nu, i sin nya version av kursboken, genomgående tänkte på sitt språk och försökte använda nya mer könsneutrala exempel.

Andra synliga effekter av projektet är de studentuppsatser och grupparbeten som fokuserar på yrkes- och könsrollsproblematiken. Bland årets examensarbeten märks t ex uppsatser om ungdomskultur och kön i Veckorevyn, och kvinnliga politiker i massmedia. Kvinnliga journalister på 1800-talet är ett annat exempel. Självklart skall inte samtliga arbeten på temat

ses som direkta effekter av projektet eftersom ämnena samtidigt kan sägas ha legat lite i tiden under de år som projektet pågått. I vissa av fallen står det dock klart att de är resultat av ett intresse som väckts i utbildningen på lektionstid.

Intervjuerna med lärare inom journalistprogrammet visade på en osäkerhet kring vad "könsproblematiken" i journalistiken egentligen innebar, och bland annat framfördes tankegångar i banorna "jag skulle hemskt gärna försöka integrera sådana perspektiv i min undervisning, men jag tycker inte jag kan något om det". Intresset har medfört att enskilda lärare tagit initiativ till att söka särskilda fakultetsmedel för en "workshop" på temat kön och jämställdhet. Denna workshop kommer att hållas tillsammans med samtliga lärare. En utvärdering ur könsperspektiv kommer att ske av journalistprogrammets lokala antagnings-system.

Det är i ett projekt som detta mycket svårt att särskilja effekterna av respektive delprojekt eftersom de i viss mån löpt parallellt. Frågan är om det ens är meningsfullt, eftersom en poängerna med projektet var att genom satsningen på delprojekt också åstadkomma det som idag populärt kallas synergieffekter. Dessutom är det svårt att särskilja effekterna av projektet från effekter av den diskussion som under början av 90-talet uppmärksammade jämställdhetsfrågor i högre utbildningar. Det bestående intrycket är dock att diskussionerna och uppmärksamheten ökat i lärarkåren, och framförallt att ett intresse väckts eller förstärkts bland studenterna för denna typ av frågor som en följd av projektet.

Externt arbete och intresse

Inom projektet har det också bedrivits en del utåtriktad verksamhet. Till exempel har kursen *Kvinnor och journalistik* och projektets övriga innehåll redovisats ute på tidningar. Två av journalistprogrammets lärare höll ett seminarium, finansierat av Göteborgs universitet, vid kvinnokonferensen i Peking där uppläggning av, och erfarenheter från, projektet redovisades.

Litteraturanalysen har presenterats vid ett antal seminarier med journalistlärare vid andra utbildningar och väckt stort intresse. Kursen *Kvinnor och journalistik* har uppmärksammats i både tidningsartiklar och i *Radio Ellen*. Intresset är fortfarande stort från omvärlden och nämnas kan att när projektet startade hörde ett antal yrkesverksamma kvinnliga journalister av sig med förfrågan om att få gå kursen. Behovet fanns med andra ord inte enbart bland studenterna, utan också bland yrkesverksamma journalister.

Vår förhoppning är självklart att projektet även skall inspirera till liknande insatser vid andra utbildningar, vilket innebär att fler externa insatser kommer att göras. Samtidigt är det viktigt att diskussionen vid journalistutbildningen i Göteborg fortsätter, och att komma ihåg att projektets framgång består i att ett mindre antal lärare kontinuerligt drivit frågorna. Den typ av problematik som projektet sysslat med har en tendens att komma i skymundan om ingen ständigt lyfter fram frågan, eller genomför riktade insatser. Det pedagogiska projektet skall kanske därför främst ses som en lyckad start på ett långsiktigt arbete.

Referenser

- Broady, Donald och Palme, Mikael (1992) *Högskolan som fält och studenternas livsbanor*, Stockholm: Högskolan för lärarutbildning, institutionen för pedagogik
- Edström, Maria och Jacobsson, Maria (1994) *Massmedias enfaldiga typer - Kvinnor och män i mediebruset den 17 mars 1994*, Arbetsrapport nr 38, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Larsson, Åsa (1988) 'En journalist passar alla tider utom arbetstidens slut' I *PÅ PRÄNT om journalistik och journalistutbildning*, Journalisthögskolan i Stockholm, Stockholm: Förlaget Nordan
- Löfgren-Nilsson, Monica (1994) 'En dag på redaktionen - män och kvinnors arbete' I Nohrstedt, S A (red) *En nyhetsdag - svenska nyhetsredaktioners organisation, reportrar och uppdrag*, Örebro: Högskolan i Örebro
- Löfgren-Nilsson, Monica (1995) "*Pennskaften*" - *Female Journalists in Sweden*, Arbetsrapport nr 51, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Melin, Margareta (1991) 'Journalisters syn på sin yrkesroll' I Weibull, L (red) *Svenska Journalister - ett grupporträtt*, Stockholm: Tidens Förlag
- Melin, Margareta (1993) *Var finns kvinnorna? - En analys av manligt och kvinnligt i kurslitteraturen vid journalisthögskolan i Göteborg*, Arbetsrapport nr 27, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Nohrstedt, Stig Arne och Ekström, Mats (1994) 'En dags nyhetsarbete. Svenska reportrars uppdrag under en dag.' I Nohrstedt, S A (red) *En nyhetsdag - svenska nyhetsredaktioners organisation, reportrar och uppdrag*, Örebro: Högskolan i Örebro
- Palme, Mikael, (1990) 'Personlighetsutveckling som social strategi. Den kulturella medelklassens reproduktionsstrategier.' I Dahlén, P och Rönnberg, M (red) *Spelrum. En antologi om ungdoms- och populärkultur*, Uppsala: Filmförlaget
- Zilliacus-Tikkanen, Henrika (1993) 'Möjligheter och hinder för en kvinnlig journalistik.' I Carlsson, U (red) *Nordisk forskning om kvinnor och medier*, Göteborg: Nordicom
- Wadbring, Ingela (1995) *Sista ordet är inte sagt än! -en analys av lärarnas syn på jämställdhet vid journalistutbildningen i Göteborg*, Arbetsrapport nr 45, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Wadbring, Ingela (1996) *Den journalistiska vägen - vadan och varthän? En studie om kvinnliga och manliga journaliststudenter i Göteborg*, Arbetsrapport nr 62, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart (1991) 'Journalistisk rekrytering till svenska massmedier' I Weibull, L (red) *Svenska Journalister - ett grupporträtt*, Stockholm: Tidens Förlag

Bilagor

1. Margareta Stål: Slutrapport av fempoängskursen "Kvinnor och Journalistik"

Till Grundutbildningsrådet

Slutrapport av fempoängskursen "Kvinnor och journalistik" delprojekt i projektet "Utvecklandet av en journalistisk yrkesroll bland kvinnliga och manliga journalistelever".

I mars 1992 beviljade Högskolans grundutbildningsråd medel till dåvarande journalisthögskolan numera institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet. Medlen skulle användas för att genomföra ett pedagogiskt projekt kallat "Utvecklandet av en journalistisk yrkesroll bland kvinnliga och manliga journalistelever". Det pedagogiska projektet innehöll fyra delprojekt, däribland en fempoängskurs benämnd "Kvinnor och journalistik".

Av de beviljade medlen erhöll kursen medel till finansierandet av planeringen och kursansvarigs lön under de två månader kursen genomfördes. Övrig finansiering skedde genom medel erhållna av jämställdhetsrådet vid Socialdepartementet (föreläsare, resor, dokumentation och material).

Projektet

Projektet avsåg genomförandet av två 5 poängskurser under samlingsrubriken "Kvinnor och journalistik".

Aktuell forskning visar att den kvinnliga journalisten har en annan syn på yrket än den manlige dito, men ändå förväntas hon anpassa sig till den manliga yrkesrollen.

Kurserna hade sin utgångspunkt i en förmodan att också kvinnliga journaliststudenter delvis har andra förväntningar på utbildningen än de manliga studenterna.

Syftet var att stärka den kvinnliga yrkesidentiteten, men också att diskutera den eventuella kvinnliga och manliga yrkesrollen och att presentera förebilder, både i nutid och i presshistorien. Diskussionen fördes både vid föreläsningstillfällena och vid det redaktionella arbetet. Dessutom ingick litteraturläsning och egna projektarbeten och litteraturredovisningar. Sambandet yrkesrollen och den egna könsrollen problematiserades.

Kurserna sträckte sig över drygt fyra veckor vardera och fokuserades förutom på den journalistiska aktörsrollen även på kvinnor som objekt i

massmedia. Främst analyserades kvinnobilder i press och TV.

Den första kursen producerade ett magasin kallat "Skärvor". Magasinet utgick i kurs nummer två, då både studenter och kursansvarig bedömde att det redaktionella, praktiska arbetet (främst redigering och tryckkontakter) tog för mycket av kurstiden och inte hade så mycket med kursens inriktning att göra. Dessutom skapademagasinet en negativ prestations- och konkurrensångest.

Kurs nummer ett gavs under perioden 20.9.93 - 22.10.93 och kurs nummer två under perioden 31.1.94 - 25.2.94.

Studenterna fick söka till kurserna (en kurs i research erbjöds som alternativ). Studenterna lämnade skriftliga motiveringar till varför de ville gå kursen. Motiveringar som både skickades ut till samtliga inblandade lärare och diskuterades i klassen under kursen.

Båda kurserna var kraftigt översökta, speciellt kurs nummer ett dit både studenter från den ettåriga och den treåriga utbildningen fick söka.

Max antal studenter sattes av pedagogiska skäl till 20.

Kurs nummer två kunde enbart studenter från den treåriga utbildningen söka till. Detta för att undvika den konkurrens som utbröt vid antagningen till kurs ett och som hade ett negativt inflytande på denna.

Intresset från de manliga studenterna var nästan lika stort som från de kvinnliga vid båda kurstillfällena.

Kursen HT93

Schema för kursen: se bilaga 1.

Till kursen HT93 kunde studenter från den ettåriga utbildningens termin två och den treåriga utbildningens termin fem söka. Med ett par undantag sökte samtliga från den ettåriga utbildningen och en stor del av de från den treåriga. Drygt 40 studenter slogs om de 20 platserna.

Urvalet byggde mycket på de skriftliga motiveringar studenterna lämnade vid ansökningstillfället. Att kursen maximerades till 20 studenter berodde på kursens diskussionskaraktär, som byggde på både ett synliggörande av varje enskild student från den kurs

-ansvarigas sida och ett individuellt engagemang från den enskilda studentens.

Att intresset var så stort och visades av båda könen var överraskande. Kursansvarig med lärarerfarenhet från Journalisthögskolan sedan 1976 hade aldrig tidigare stött på ett sådant gensvar i frågor kring journalistik, kön och jämlikhet.

Intresset var positivt, men skapade också omedelbara problem för kursen, eftersom den startade med inbyggda motsättningar beroende på konkurrensen om platserna. Motsättningarna fanns främst mellan de två utbildningarna, men också mellan könen. En del av de kvinnliga studenterna tyckte att "killarna hade inte att göra på deras kurs" och en del av de manliga studenterna tyckte att kvinnorna favoriserades genom en kurs av det här slaget.

Motsättningarna förvärrades under kursens gång och blev speciellt tydliga vid grupparbeten. Klassen var uppdelad i mindre arbetsgrupper och de kom snart i motsättning till varandra. Ett exempel var att de fem män, som tillslut kom att gå kursen (och som på kursansvarigs begäran bildade en egen "mansgrupp") vägrade att analysera den egna yrkes- och könsrollen och sade sig vara intresserade enbart av den kvinnliga dito.

Efter pedagogiska insatser dämpades dock motsättningarna under de två sista veckorna och det blev möjligt att göra en tidning tillsammans. En tidning som dock (på förslag av kursansvarig) döptes till "Skärvor", eftersom man inte kunde enas om någon enhetlig linje eller ett tema.

Studenternas utvärdering HT93

Samtidigt som kursen dominerades av ovan beskrivna motsättningar, var den också positiv bl a på grund av det engagemang den väckte och de erfarenheter den gav, vilket inte minst framkommer i studenternas utvärderingar. En övervägande del av studenterna var positiva eller mycket positiva till kursen och alla ville att kurser av det här slaget skulle fortsätta i framtiden, men då gärna i mindre grupper.

Exempel på kommentarer:

(angående yrkesrollen):

“ Jag har sett att det finns väldigt många sätt att uttrycka samma sak. Både i ämnesval och sättet att skriva. Nästa gång vågar jag gå ett eller två steg längre, experimentera mer i skrivandet och kämpa på arbetsplatsen för att få skriva mer ´männsliga´ artiklar. Kursen har fått mig att fundera mer på min roll och hur/varför jag väljer (tvingas) att göra mina artiklar och varför jag skriver som jag gör. “ (Kvinna)

“ Kursen har snarast blivit en fokusering på könsrollen, yrkesidentiteten har hamnat i bakgrunden. Men jag tror att tanken att det faktiskt skulle vara möjligt att arbeta på “ett kvinnligt sätt” som journalist har planterats. Vilket kändes omöjligt tidigare. På så sätt har yrkesidentiteten stärkts. Kursen har betytt mycket. Trots att (eller tack vare?) att den var så jobbig, är jag tacksam att jag fick gå den.” (Kvinna)

“Personligen har jag börjat se mer hur olika kvinnor och män blir behandlade och vilken ojämlikhet det finns i regler osv. Jag har förändrat mitt eget synsätt vad det gäller jämlikhet och personligen tror jag att jämlikhetsfrågan är det viktigaste just nu. Om kvinnor får samma möjligheter som män att hävda sig i maktsfärerna på arbetsplatserna och i politiken så tror jag att andra problem i samhället blir lättare att lösa.” (Man)

(angående konflikten):

Här hävdar många att konflikten uppstod främst därför att kursen berörde deltagarna på ett djupt personligt plan. Att klasserna inte kände varandra och i och med gruppindelningen inte fick någon möjlighet att lära känna varandra förrän i slutet av kursen är en annan allmän åsikt.

Flera tillägger att det var många starka viljor i en grupp.

(angående en könsblandad kurs):

De flesta av studenterna tyckte att det var bra med en könsblandad grupp:

“ Ja absolut. Det var ju bara killarna som ifrågasatte vad vi gjorde.”(Kvinna).

“Ja, det tycker jag var väldigt bra. Nödvändig balans. Det hade varit bra, om det hade varit fler killar med. Om det inte varit killar med tror jag att det blivit en starkare vi mot dom känsla. Inte särskilt upplyftande.” (Kvinna).

“Om man skall komma någon vart med jämställdheten så krävs det att män och kvinnor jobbar tillsammans. Därför var det inte bara bra att gruppen var tvåkönad utan en förutsättning för att det skulle bli ett givande resultat.” (Man).

“Ja, en diskussion om kvinnlig journalistik är en diskussion om manlig journalistik. Som syftar till bättre journalistik.” (Man)

“Nej, det kostade för mycket. Vi är så vana vid att män skall bedöma och godkänna.” (Kvinna).

Kursansvarigs kommentar till kursen HT93

En kurs måste alltid hitta sin form och blir något av ett experiment första gången den ges. Speciellt en kurs av ett sådant annorlunda och kontroversiellt slag som “Kvinnor och journalistik”, som avvek kraftigt från gängse kurser både vad det gällde pedagogik och innehåll.

Det stora intresset från studenterna inför kursen och det starka engagemang de visade under kursen visade bl a på vikten och behovet av att kön och dess betydelse uppmärksammas i undervisningen. En upptäckt i samband med detta var att temat tycktes lika viktigt för både de kvinnliga och manliga studenterna.

Under kursens gång visade det sig tydligt att för många av studenterna var detta första gången de mötte dessa frågeställningar bl a i mötet med journalistiskt verksamma kvinnor som gästföreläste. Här reagerade de manliga och de (flesta) kvinnliga studenterna på olika sätt. Hos männen väckte de problem som belystes och analyserades vrede och lust till förändring, samtidigt som man inte ville/kunde diskutera den egna manliga yrkes-och könsrollen. Hos de flesta av de kvinnliga studenterna väckte mötet med de kvinnliga journalisterna förstämning/aggression och många ville värja sig genom att förneka och vägra att ta emot av deras erfarenheter.

Så gott som samtliga studenter ansåg dock i sina utvärderingar att en kurs av det här slaget verkar på lång sikt och att de erfarenheter de

fått med sig var mycket betydelsefulla för den egna utvecklingen och synen på yrkesrollen.

Vad det gäller konflikten instämmer jag som kursansvarig till viss del i studenternas åsikter, men vill tillägga att det jag tagit upp ovan också spelade en stor roll.

En aspekt är också att det fanns motsättningar och aggressioner i gruppen, som inte hade med kursen att göra. Exempel på detta är konkurrensen mellan studenter på den ettåriga och den treåriga utbildningen och en missbelåtenhet med utbildningen i sin helhet, som i ovanligt hög grad präglade just denna kull ettåriga studenter. Det gjorde att de fick orimliga förväntningar på kursen, som skulle kompensera alla tidigare besvikelser.

Viktigt att fokusera är även den roll uppfattningen om mäns deltagande i gruppen spelade:

Kvinnorna från den ettåriga utbildningen intog en mer samarbetsvillig, "mjuk" linje gentemot både männen i gruppen och män i allmänhet. Kvinnorna från den treåriga utbildningen (och då speciellt en grupp starka kvinnor där, som spelade en framträdande roll och blev kritiserade för detta) var mer "aggressiva" gentemot män i allmänhet och var emot att det fanns män med i klassen. Intressant att notera är att denna senare grupp bestod av gifta eller ensamstående mödrar med flera barn och den "mjukare" gruppen av ensamstående utan barn. Intressant är också, att medan kvinnorna överlag fördömde konflikten, tyckte flera av männen att den var bra och tillförde kursen mycket.

Ser man konflikten på detta vis, ser man också vilken stor betydelse männen fick i en kurs som skulle handla främst om kvinnlig identitet.

Kursen VT94

Schema för kursen: se bilaga 2.

Efter utvärderingen av kursen HT93 vidtogs vissa förändringar inför kursen VT94. De främsta var:

1. Enbart studenter från den treåriga utbildningens termin 5 fick söka till kursen.
2. Magasinsproduktionen togs bort och ersattes med längre litteratur-

och researchuppgifter.

3. Gästföreläsarna ombads att undvika att fokusera enbart på diskriminering.

4. Yrkes- och könsrollerna diskuterades även i lättsammare former, t ex i en kåseriövning med detta som tema. Film och teater fick spela en större roll än under HT93, bl a besökte gruppen gemensamt Stadsteaterns lunchföreställning av Strindbergs "Den starkare".

4. Fler män togs in på kursen.

Förändringarna medförde bl a att alla som ville gå kursen kom in. Av femte terminens ca 30 studenter sökte 20. Fördelningen på män och kvinnor var med en mindre övervikt på kvinnor.

Även i denna klass fanns vissa motsättningar inbyggda redan från starten. Motsättningar som dock inte hade att göra med den aktuella kursen utan med tidigare konflikter avseende dominans- och maktförhållanden i klassen. Konflikten hade bl a medfört att en stor del av klassen hade "tystnat" och att diskussionen i stort sett fördes av en grupp manliga studenter. Samtliga dessa studenter gick kursen.

Kursdeltagarna delade in sig i de små arbetsgrupperna efter egna önskemål. Alla män önskade att delta i blandade grupper medan de flesta kvinnor föredrog kvinnogrupper. Detta resulterade i två kvinnogrupper, en mansgrupp och en blandad grupp.

Om motsättningarna under höstens kurs tilltog, så skedde nu motsatsen: de tysta studenterna (mest kvinnor) fick ökat självförtroende och växte märkbart under kursens gång. Snart både utmanades och ifrågasattes den tidigare så dominerande gruppen. Även inom den gruppen skedde dock förändringar av positivt slag och det gick att diskutera och lösa de motsättningar som funnits i ljust av de nya insikter i bl a yrkesidentitet och könsdito som kursen gav.

Borttagandet av magasinet gjorde också att den prestationsångest och konkurrens, som det skapat under höstens kurs försvann. Istället samarbetade studenterna i sina arbetsgrupper omkring olika litteraturuppgifter kring det aktuella temat. Resultaten presenterades inför hela klassen och ledde till analys och diskussion.

Prestationsångest och konkurrens problematiserades och analyserades också vid dessa klassdiskussioner.

Den lättsammare formen skapade en stor kreativitet, som bl a tog sig uttryck i en utveckling av det personliga skrivandet och ett ifrågasättande av den traditionella journalistikens begränsningar och ideal

även innehållsmässigt.

Fler män i gruppen gjorde att männen kände större tillhörighet och acceptans i gruppen, men förde samtidigt med sig att kursens tyngdpunkt försköts från den kvinnliga identiteten till könsidentitet.

Studenternas utvärdering VT94

Samtliga 20 studenter var mycket nöjda i sin kursutvärdering. De ville alla att kursen skulle bli obligatorisk och gärna en vecka längre.

Exempel på kommentarer:

(angående yrkesrollen):

“Kursen har både väckt, uppmärksammat och stärkt den kvinnliga yrkesidentiteten. Vi har diskuterat den kvinnliga yrkesrollen i alla möjliga olika perspektiv. Diskussionerna tror jag har lett till att jag fått större tro på mig själv och större mod att säga ifrån./.../ Jag känner att jag inte längre behöver be om ursäkt när jag har något att säga. Jag har blivit medveten om att jag uppfostrats till att vara tyst och snäll, men att det inte alls är min natur. Jag har också blivit smärtsamt medveten om ojämlikheten bland journalister, som är mycket större än jag någonsin kunnat ana, och om att det är de manliga normerna som i hög grad styr nyhetsvärderingen. /.../ Från och med nu har jag ett nytt perspektiv, när jag skriver. Jag frågar mig automatiskt ‘hur drabbar detta män resp kvinnor?’ Tack vare ett större medvetande kommer jag att ifrågasätta de manliga normerna, inte ta dessa för givet för att så småningom kunna förändra åsikten om att ‘hårda’ nyheter är viktigare än ‘mjuka’.” (Kvinna)

“Att få information om vad kvinnor i media faktiskt gjort under åren för att stärka kvinnors ställning har gett mig hopp. Nu vet jag att det finns och har funnits förebilder och vilka de är. Jag har också fått bekräftat att mycket av vad jag själv känt har att göra med att jag är kvinna. Det kommer att stärka mig i min yrkesroll när jag jobbar nästa gång. /.../ Kursens styrka är att den är allsidig med engagerade föreläsare, intressant litteratur och grupparbeten med

diskussion och muntlig framställning. Styrkan är att den pekar på de problem vi kvinnor stöter på i arbetslivet. Många av föreläsarna hade också idéer om lösningar.” (Kvinna)

“ Kursen har stärkt mitt självförtroende och gjort mig medveten om problem som kan förekomma i arbetslivet. Dessutom har jag blivit mer medveten om hur jag själv beter mig i olika situationer. Det har faktiskt varit den bästa kursen vi haft här på JH!” (Kvinna)

“ Jag tänker mer på hur och i vilka sammanhang män och kvinnor visas. /.../ En bit in på kursen förkastade jag tankar jag haft bara någon vecka tidigare. Jag märkte att mycket i samhället, som tillsättandet av poster, beror på vanor och slentrian. Skillnader i mäns och kvinnors språk var också tänkvärda.” (Man)

“ Jag har faktiskt börjat upptäcka saker och ting som jag inte funderat på tidigare./.../ Jag har upptäckt att jag inte är så fri från fördomar, som jag trodde. Kursen har också gjort mig uppmärksam på att män och kvinnor skildrar olika i massmedia. Vilket jag tror ger mig en möjlighet att bli en bättre journalist.” (Man)

(angående en könsblandad kurs):

Här var alla studenter ense om att det var bra med en blandad grupp.

“ Bra. Annars finns risken att man hetsar upp varandra. Även den andra sidan måste höras.” (Man)

“ Först var jag nästan lite förbannad över att det skulle vara killar med. Skulle man nu bli tvungen att sitta och försvara sig, tänkte jag. Men det har fungerat bra. Killarna måste också ha en chans att ta del av ämnet. Det bästa sättet att förändra tror jag är att vi förstår varandra.” (Kvinna)

“En av förutsättningarna för att det skulle fungera och bli intressant. Jag tror att det gör kursen mer dynamisk, dvs man tillåts inte fastna i en attityd... Vi har olika erfarenheter som tillför något...” (Kvinna)

(angående fler och mer könsperspektiv i utbildningen):

“ En enda kurs med kvinnligt perspektiv på journalistutbildningen räcker inte. det är pinsamt att vi hittills nästan bara haft litteratur skriven av män. Tills nu har JH lärt oss att acceptera de manliga normerna, en ensidig och felaktig lärdom som vi också tog med oss ut på praktiken. Dessa frågor är så viktiga och berör så många områden att de måste finnas med redan från början i utbildningen.” (Kvinna)

“Litteraturlistan är den enda litteraturlista från JH som jag kommer att spara för att den innehåller så många intressanta böckerjag vill läsa sedan.

Det skulle vara roligt om det kom en uppföljare. Antingen till hösten eller som en komplettering/fördjupning efter sjätte terminen. Låt kursen finnas kvar !!!” (Kvinna)

“Fortsättningskurs! Jag skulle önska att fler av dem som formar vår utbildning fick ta del av våra diskussioner kring hur enkelspårig den är. De skulle också veta hur jätteviktig den här kursen var som motvikt!” (Kvinna)

“ Vi (både kvinnor och män) behöver mer av sådana här kurser, gärna tidigare i utbildningen, gärna någon uppföljning. Och än en gång vill jag framföra att kursen borde vara obligatorisk, annars finns det risk att de som verkligen behöver gå den väljer bort den.” (Kvinna)

Kursansvarigs kommentar till kursen VT94

Vårterminens kurs blev som framgår av ovanstående citat succéartad. Jag har under mina 20 år som lärare vid JMG aldrig upplevt så engagerade studenter, som dessutom växte märkbart under den korta tid kursen varade.

Att det blev en så stor framgång beror på ett flertal faktorer, t ex att det var den andra kursen och att jag (som jag beskrivit inledningsvis om kursen VT94) kunde dra lärdom av kurs nummer ett.

Att det var en homogen grupp studenter från en treåriga utbildningen, betydde mycket. Att kursen låg som första kurs termin fem i utbildningen, då studenterna kom tillbaka direkt efter en termins praktik ute på olika redaktioner, gjorde att de hade färska egna erfarenheter med sig att diskutera och analysera under kursen. Det gjorde dem motive-
rade och engagerade.

Obligatorisk kurs

Kursens framgång och den stora uppmärksamhet detta väckte både inom lärar- och studentkåren ledde till att den från och med VT 95 blev obligatorisk och lades som första kurs termin fem i den treåriga utbildningen.

Även i den nya, omarbetade utbildningen finns den med som obligatorisk kurs under namnet "Journalistrollen". Den ligger fortfarande direkt efter praktiken, är en av de mest populära kurserna och har 40 studenter per termin.

Kursens könsperspektiv har spridit sig som ringar på vattnet även till de övriga kurserna under utbildningen. T ex söker kursansvariga lärare numera på ett aktivt sätt efter kurslitteratur, som belyser och problematiserar båda köns villkor i journalistiken. Fler studenter anlägger också könsperspektiv i sina arbeten, t ex i examensarbetet sista terminen.

Externt intresse

Extern har kursen uppmärksammats både i tidningsartiklar och i en radiointervju i "Radio Ellen" under HT93.

Kursen har presenterats vid flera konferenser och seminarier, bl a vid en workshop om utbildning vid konferensen "Pennskaftets döttrar" i Stockholm i november 1993. Konferensen arrangerades av JMK i Stockholm och vände sig till journalister, lärare och forskare.

Göteborgs universitet finansierade en resa för kursansvarig till FN:s kvinnokonferens i Peking augusti/september 1995, där jag presenterade kursen vid en workshop vid NGO Forum on Women i Huairou under titeln "Gender Aspects in Journalism Studies". En workshop som besöktes bl a av forskare, lärare, utbildningsansvariga och journalister från Asien, Afrika, USA och Europa. De kontakter som uppstod har bl a medfört samarbete med Zimbabwes utbildningsministerium och institutionen för journalistik vid universitetet i Hongkong. Ett samarbete, som bl a fört med sig att två av våra studenter gjort sitt examensarbete i Zimbabwe och en student i Hongkong under VT96.

Intresset från omvärlden är fortfarande stort och det kommer med jämna mellanrum förfrågningar om föredrag och deltagande i workshops.

Sammanfattning

Kursen "Kvinnor och journalistik" gavs som frivillig kurs två gånger, en under HT93 och en under VT94.

Båda kurserna väckte redan på förhand stort intresse både bland studenter och lärare och var översökta. Antalet platser utökades från 12 till 20 på båda kurserna.

Utfallet var mycket positivt, vilket framgår bl a av studenternas utvärderingar.

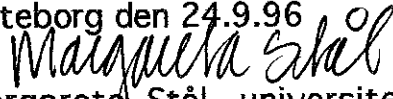
Från och med VT 95 är kursen obligatorisk i den treåriga utbildningen och finns också med i den nya utbildningen på fem terminer. Den ligger som första kurs efter praktikterminen.

På grund av det stora intresset både från kvinnliga och manliga studenter har tyngdpunkten förskjutits från ett kvinnoperspektiv till ett könsperspektiv.

Kursen har fört med sig ett större intresse för ett könsperspektiv både bland lärare och studenter, vilket man bl a ser i litteraturlistor, kursplaner och studenternas egna arbetet.

Externt har kursen väckt intresse och medfört inbjudningar till olika konferenser och seminarier. Den presenterades också vid FN:s kvinnokonferens i Kina på NGO Forum on Women under titeln "Gender Aspects in Journalism Studies". En presentation, som bl a fört med sig kontakter med utbildningsministeriet i Zimbabwe och institutionen för journalistik vid Hongkongs universitet.

Göteborg den 24.9.96

Margareta Stål, universitetsadjunkt
(kursansvarig)

Bilagor

Följande bilagor bifogas:

1. Schema HT93
2. Schema VT 94
3. Litteraturlista
4. Frågeformulär vid utvärderingen

v 39:

Mån

27.9

heldag
sal C206

Fotoworkshop

AT

Tis

28.9

heldag
sal C206

Fotoworkshop

AT

Ons

29.9

heldag
sal B009 (9-12)
sal C206 (13-17)

Kvinnobilder i TV
Framför o bakom kameran

LH,SR

Tors

30.9

heldag
sal C206

Uppföljning av bilddagarna

MS

Fre

31.9

heldag
Lilla red

Redaktion

MS

v 40

Mån

4.10

10 - 17
Lilla red

Desk top för osäkra

MJ

Tis 5.10,ons 6.10,tors 7.10,fre 8.10 Skrivdagar MS

Lilla red

(Obs! red.möte varje dag mellan 9 - 10)

V41:

Mån 11.10,tis 12.10,ons 13.10 Skrivdagar MS

Lilla red

(OBS! red möte varje morgon 9 - 10)

Tors

14.10

9 - 17

Desk top

MJ

Lilla red

Fre

15.10

9 - 17

Desk top

MJ

Lilla red

Magasinet får en tre timmars genomgång ca en och en halv vecka senare.Då har vi också kursutvärdering.

Förkortningar:

DE: Dagny Eliasson,programredaktör Sveriges Radio, Stockholm

LH: Lisa Hagstrand, filmare och regissör,Stockholm

BH: Britt Hultén, lektor i journalistik JMK,Stockholm

MJ: Mia Jacobson, frilansjournal,Göteborg

MM: Margareta Melin, adjunkt MKV,Göteborg

SR: Susanne Reich,JHG

MSe: Marieanne Seinegård, frilansjournalist,Göteborg

MS: Margareta Stål,JHG, **kursansvarig**

AT: Anja Tollan, fotograf,Köpenhamn

M T-H: Monica Tunbäck Hansson: bitr kulturchef, GöteborgsPosten

BILAGA

JOURNALISTHÖGSKOLAN
Göteborgs universitet
VT94

Schema -Kvinnor och journalistik:

v 5: gemensamt schema med Journalistrollen

v 6:

Mån

7.2

10 - 12 Introduktion till den fortsatta kursen MS

C206

13 - 17 Övning: det egna skrivandet MS

Tis

8.2

9 - 12 Att vara kvinna och journalist 1 PN

C206

13 - 17 Övning: kåseri om manliga o kvinnliga roller PN,MS

Ons

9.2

9 - 12 Manligt och kvinnligt i språket ALu

13 - 16 "Kan kvinnor vara westernhjältar?"

En genomgång av kurslitteraturen på JMG MM

C206

Tors

10.2

9 - 12 Att vara kvinna och journalist 2 MLa

13 - 16 Genomgång av "Det egna skrivandet" MS

C206

Fre

11.2

9 - 12 Genomgång av kåseriet PN,MS

13 - 15 Resa i f d Jugoslavien, Ulla Engberg berättar

C206

v 7:

Mån

14.2

10 - 17

B131

Foto

UL

Tis

15.2

9 - 12

~~C206~~

0141

14 - 16

Foto

TL

Långfilm: "Dirigenterna" på Hagabion

Ons

16.2

9 - 11

C206

Kvinnor och TV

- framför kameran

SR

13 - 17

C206

Kvinnor och TV o film

- bakom kameran

LH

Tors

17.2

9 - 12

13 - 17

C206

Genomgång bilduppgift

Skrivdag

MS

MS

Fre

18.2

9 - 17

C206

Skrivdag

(MS)

v 8:

Mån

21.2

9 - 12

13 - 15

B228

Kvinnlig journalistik på 30-tal,
60-tal och 90-tal

Feministisk textanalys

BH

BH

Tis

22.2

9 - 12

Kvinna,reporter

SH

13 - 16

Feministisk teori,vad är det?

C206

Ons

23.2

9 - 12

"Allt är möjligt"

MJ m fl

13 - 16

"Allt är möjligt"

MJ m fl

B226

Tors

24.2

9 - 17

Redovisning av litteratur-
uppgift

MS

B131

Fre

25.2

9 - 13

Genomgång av skrivuppgift
Kursutvärdering

MS

C219

Lärförkortningar:

LH: Lisa Hagstrand, filmare och regissör

SH: Stig Hansén,frilansjournalist

BH: Britt Hultén,fil doktor i litteraturvetenskap, lärare JMK

MLa: Monica Lauritzén,producent Sveriges Radio

UL:Ulla Lemberg,pressfotograf

ML:Margareta Lindholm.fil doktor i sociologi

TL: Tuija Lindström,professor, Fotohögskolan

ALu: Aina Lundquist, fil doktor i svenska språket

MM: Margareta Melin,lärare JMG

PN: Pia Naurin,frilansjournalist

SR: Susanne Reich, lärare JMG

MS: Margareta Stål,lärare JMG,kursansvarig

BILAGA 3

Kvinnor
journalistik.
VT94

Litteratur:

Litteraturlistan är tänkt som en utgångspunkt. Fyll i mer efter hand. Kom med tips under lektionerna.

Du och din arbetsgrupp väljer 2 - 3 böcker inom ett ämnesområde och kompletterar med artiklar m m. Sista dagen på kursen är det dags för en muntlig redogörelse inför klassen.

Klipp artiklar av intresse överhuvudtaget under kursen och lämna till mig. Meningen är att alla kursdeltagare skall ha en klippmapp, när vi slutar.

Ulla Carlsson red: Nordisk forskning om kvinnor och medier.
Nordicom 1993.

Barbro Dahlbom-Hall: Lära män leda kvinnor. Natur och kultur. 1992.

Susan Faludi: Backlash. Kriget mot kvinnorna. Nordstedts 1992.

Ingrid Hagman: Klart uttalat om kvinnors språk. Brevskolan 1991.

Ninni Hagman: Sextrakasserier på jobbet. Myter - Fakta - Råd.
W och W 1988.

Kvinnotribunalen 1993: Backlash i Sverige. Norstedts 1993.

Marianne Larmén: En debattbok om kvinnor och stress.
Utbildningsförlaget. Brevskolan. 1992.

Yrsa Stenius: Makten och kvinnligheten, Brombergs. 1993.

Siv Strömqvist: Skrivboken. Gleerups förlag 1989.

Deborah Tannen: Du begriper ju ingenting. W och W 1993.

Lena Wennberg: Förstå mig rätt. W o W 1993

Här är tips på några bra böcker i Allt är möjligt-ämnet:

På svenska:

Skönhetsmyten, Naomi Wolf, Natur & Kultur, Om hur myten om skönheten blivit allt lättillgängligare och mer svårnådd och hur det skadar kvinnor.

Bakom spegeln, Debattbok om kvinnorollen och skönheten Åsa Crona-Leandoer, Uppföljare: Kopiornas uppror

Du är bra som du är, Rita Freedman, Forum

Fetma är en kvinnofråga, Susie Orbach. Klassiker som ifrågasätter varför kvinnor ska vara smala och banta.

Kropp och kläder R. Broby-Jahansen, Rabén & Sjögren

Kläder, Nordiska Museets årsbok 1988, Fatburen

Manlighetens riter, Rosalind Miles

Body and Soul, Anita Roddick, Bonnier Albe, Om bluffen bakom skönhetsindustrin

Kvinnors vrede, Harriet Godhor Lerner,

Det vilda i mannen, Åke Högberg, Natur&Kultur, Om vad som formar mannen och hans beteenden,

Det eviga kriget mot kvinnan, Marilyn French, Natur&Kultur,

Järnhans, Robert Bly

Våta spår, Katerina Janosch, Banniers. Roman om en kvinna som är fet och ful

På engelska:

Idols of Perversity, Bram Djikstra, professor i jämförande litteratur, San Diego. han har gjort en analys av 1800-talets "medier" konst och litteratur, med avseende på hur kvinnliga egenskaper skildras i dessa, kvinnlig skönhet och kvinnligt beteende. Många bilder, lätt att hitta reklam idag med förlegor i dåtidens fördomsfulla uppfattning om kvinnor.

Boys will be boys, Myriam Miedzian

Om mediasamhällets påverkan på könsrollerna vad gäller upprätthållandet av den amerikanska våldskulturen.

Fat is a Feminist Issue, Susie Orbach, Arrow (samma som Fetma är...)

Being Fat is not a Sin, Shelley Bowey, Pandora

Beauty Secrets, Wendy Chapkis, South End Press

Fat Chancel The Myth of Dieting Explained, Jane Ogden, Roulledge

Womenzise, Kim Chernin, The Women's Press

Cosmetics, Fashions and the Exploitation of Women, Hensen & Reed, Pathfinder, marxistisk analys av varför kvinnor ska vara vackra. Ett borgerligt skönhetsideal är förhärskande, mener författaren av denna 50-talsbok.

Fighting Food (om ätstörningar och kvinnorollen) Marilyn Lawrence & Mira Dane, Penguin

Dirty Weekend, Helen Zahavi,

Revolution from Within, Gloria Steinem,

Backlash, Susan Faludi

Skrifter:

Spegel, spegel..., Katta Nordenfalk, Konsumentverket, En bok om skönhetsens inside och utsida.

Grepp om livet, ett debattmaterial om kroppsfixeringen i reklamen, red: Anne-Marie Gustafsson, Konsumentverket

Tidskrifter:

Kvinnovetenskaplig tidskrift(KVT): Nr 4 1992: Kön och klass.
Mansforskning 1
KVT.Nr 1 1993: Mansforskning 2
Bang: MÄN.Nr 1 1993."Den nya vilda mannen".mm

KVT.Nr 3-4 1993. Bakom kameran.

KVT.Nr 2 1993: Kvinnliga självbilder och patriarkala strukturer.

KVT.Nr 1 1992: Feministisk konstforskning.

KVT.Nr 1 1990:Kvinnor och språk.

KVT.Nr 3-4 1989: 90-talets kvinnoforskning

KVT.Nr 3 1988: Kvinnor och TV.

KVT.Nr 2-3 1987: Feministisk kunskapsteori.

Moderna tider: Kvinnosaken.Nr 26 December 1992

940204MS

HT93

Kvinnor och journalistik

Utvärdering

Kursen som helhet:

1. Har kursen uppfyllt sitt syfte - att stärka den kvinnliga yrkesrollen?
2. Vad har varit kursens styrka/svaghet?
3. Vad är den främsta behållningen för dig?
4. Tror du att kursen främst spelar roll på kort eller lång sikt?
5. Har kursen förändrat din syn på något inom journalistiken?

Delmomenten:

6. Hur har balansen varit mellan de olika momenten?
7. Kan något utgå/kortas ned?
8. Bör något komma till/utvidgas?
9. Bör man göra ett magasin? Om inte - vad kan man göra istället?

Gruppdynamiken:

10. Kommentera gruppens storlek.
11. Hur var det att komma från två olika klasser och utbildningar?
12. Var det bra att gruppen var tvåkönad?
13. Varför uppstod konflikten? Löstes den på ett bra sätt?
14. För- och nackdelar med grupparbete/individuellt arbete.

1997-01-31

PUBLIKATIONER UTGIVNA AV INSTITUTIONEN FÖR JOURNALISTIK OCH MASSKOMMUNIKATION (JMG)

Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) har två publikationsserier:

- **JMG:s bokserie:** Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation
- **JMG:s arbetsrapportserie:** Arbetsrapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation

Redaktörer för JMG:s bokserie och arbetsrapportserie är professorerna Kent Asp och Lennart Weibull. Publikationer i de två serierna säljs genom institutionens försorg. Beställningar kan ske på den talong som finns efter publikationsförteckningen.

Mellan 1991 och 1994 utgavs även en särskild rapportserie. Titlarna i den finns förtecknade separat.

JMG:s bokserie

Göteborgsstudier i masskommunikation (1980 -- 1990)

1. Lennart Weibull (1983) *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm, Liber. 521 sid.
2. Anders Ohlsson (1989) *Politiska nyheter till nytta och nöje*. Almqvist & Wiksell International, Stockholm. 350 sid.
3. Lennart Weibull, Karin Björkqvist (1989) *Dagspressen och dess läsare*. Stockholm, Almqvist & Wiksell International. (slut)

Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation (1990 --

1. Robert Burnett (1990) *Concentration and Diversity in the International Phonogram Industry*. (slut)
2. Roger Wallis (1991) *Internationalisation, Localisation & Integration*: Pris: 200 kronor. 281 sid.
3. Ronny Severinsson (1994) *Tidningar i konkurrens*. Dagstidningarnas agerande på lokala läsarmarknader i Västergötland 1950 - 1985. Pris: 200 kronor. 278 sid.
4. Bo Reimer (1994) *The Most Common of Practices*. On Mass Media Use in Late Modernity. Almqvist & Wiksell International. Stockholm. (slut)

5. Ulf Wallin (1995) *Vad fick vi veta? En studie i svenska nyhetsmediers rapportering åren före folkomröstningen om EU*. Pris: 200 kronor. 271 sidor.
6. Lennart Weibull och Charlotta Kratz (red.) (1995) *Tidningsmiljöer. Dagstidningsläsning på 1990-talet*. Pris: 210 kronor. 216 sidor.
7. William Borden (1995) *Power Plays. A Comparison Between Swedish and American Press Policies*. Pris: 200 kronor. 323 sidor.
8. Admassu Tassew (1995) *Reporting a Pandemic. A Comparative Study of AIDS News Coverage in African and European Dailies*. Pris: 200 kronor. 235 sidor.
9. Monika Djerf Pierre (1996) *Gröna nyheter. Miljöjournalistiken i televisionens nyhetssändningar 1961 - 1994*. Pris: 275 kronor. 486 sidor.

JMG:S RAPPORTSERIE (avslutad 1994)

Rapporter från Avdelningen för masskommunikation

1. Lennart Weibull (1984) *Dagspress och etermedier i Sverige 1979-1983*. (slut)
2. Jan Strid och Lennart Weibull (1984) *Läsvanor och Läsintressen. 1979-1983*. (slut)
3. Ingela Strid och Lennart Weibull (1984) *Annonsbladsläsning i Sverige*.
4. Ronny Severinsson (1985) *Publiken möter kabel-TV*. (slut)
5. Lennart Weibull (1985) *Närradiolyssnandet i Stockholm 1984*. (slut)
6. Bo Reimer och Lennart Weibull (1985) *Dagspress på arbetsplatsen*.
7. Informatörer i Sverige: Arbetsmarknad Framtidsutsikter (1986) Utdrag ur utredningen om informationsutbildning i Sverige (UHÄ-rapport 985:13)
8. Ingela Strid och Lennart Weibull (1986) *Mediesverige 1986*.
9. Bo Reimer (1986) *Läsaren och tidningen*.
10. Rutger Lindahl (1986) *Nyheten om mordet på Olof Palme*.
11. Monika Djerf (1986) *Funktioner hos kabel-TV*.
12. Anders Ohlsson (1986) *Att svara eller inte svara - det är frågan*.
13. Ronny Severinsson (1987) *Den nya medieframtiden - TV via satellit och kabel*.

14. Ingela Strid och Lennart Weibull (1988) *Mediesverige 1988.*
15. Ronny Severinsson (1989) *Agerande och utveckling inom dagspressen i Västergötland.*

Rapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation (avslutad 1994)

1. Emanuelsson, Eva & Karlsson, Kristina (1991) *Informatörer inför 90-talet.*
Pris: 90 kronor.
2. Wallin, Ulf (1991) *Bilden av EG.*
Pris: 120 kronor.
3. Wallin, Ulf (1992) *EG - Hot eller löfte? Argument i dagspress, radio och TV för och emot svenskt EG-medlemskap.*
Pris: 100 kronor.
4. Flodin, Bertil (1993) *Samhällskommunikation under 80-talet. En kunskapsöversikt.*
Pris: 150 kronor.
5. Severinsson, Ronny (red), (1995) - *Studier i medielandskapet. Ett urval av analyser genomförda på uppdrag av Pressutredningen -94.*
Pris: 200 kronor.

Arbetsrapporter

Arbetsrapporter från Avdelningen för masskommunikation (1980 -- 1990)
(Pris: 60 kr + moms och porto)

1. Lennart Weibull (1984) *Trender i massmedieanvändningen.*
2. Bo Reimer (1985) *Tidningsläsning i södra Halland.*
3. Lennart Weibull (1985) *Läsvanor för svensk morgonpress 1979-1984.*
4. Ingela Strid, Lennart Weibull (1985) *Sport i medierna.*
5. Lennart Weibull (1985) *Masskommunikationen i Sverige. Några reflektioner om läget 1985.*
6. Karl Erik Rosengren, Bo Reimer (1985) *Internaliserad kultur. Ett forskningsprogram om värden, individer och massmedier.*
7. Robert Burnett, Peter Esaiasson, Bo Reimer (1985) *Milestones in Mass Communication Research: Media Effects. A Review Essay.*
8. Bo Reimer (1985) *Values and the Choice of Measurement Technique. The Rating and Ranking of Postmaterialism.*

9. Lennart Weibull (1986) *Press, radio, TV och nya medier i Japan.*
10. *Nyhets-spridningen om mordet på statsminister Olof Palme. En sammanställning av Statistiska Centralbyråns intervjuundersökning 2-4 mars 1986.*
11. Rune Hedberg och Lennart Weibull (1986) *Kassettidningsläsning på Gotland.*
12. Lennart Weibull (1986) *Massmediernas framtida utveckling.*
13. Ronny Severinsson (1986) *Tidningsläsning i Södermanland.*
14. Maria Elliot, Bo Reimer och Lennart Weibull (1986) *Tidningsläsning i Kalmar län.*
15. Lennart Weibull, Dagspresskollegiet (1986). *Läsvanor 1986.*
16. Bo Reimer och Karl Erik Rosengren (1986). *Maps of Culture: Macro and Micro.*
17. Maria Elliot (1986). *Allmänhetens syn på massmediernas trovärdighet.*
18. Lennart Weibull (1986) *Tendenser i svensk dagstidningsläsning.*
19. Bo Reimer (1986) *Social Space and the Structuring of Communication Processes.*
20. Lennart Weibull och Ronny Severinsson (1987) *Actions and Reactions - the Nordic Countries in Age of Satellite Broadcasting.*
21. Lennart Weibull (1987) *Massmediernas räckvidd 1985/86.*
22. Ronny Severinsson (1987) *Dagspressutvecklingen i Västergötland.*
23. Keith Roe (1987) *The Swedish Moral Panic over Video 1980-84.*
24. Bo Reimer (1987) *Dagens Nyheter i västra Sverige.*
25. Ann-Marie Hellerström (1987) *Lokal-TV- ett reellt alternativ till satellit-TV.*
26. Ronny Severinsson (1987) *Skaraborgspressens innehåll 1950-1985.*
27. Ronny Severinsson (1987) *Tidningsläsning i Essunga, Götene och Vara.*
28. Karin Björkqvist (1988) *Tidningsläsning i Gästrikland - presentation av en läsarundersökning.*
29. Bo Reimer (1988) *Reading Postmaterialism.*
30. Lennart Weibull (1988) *Publicistisk sed. Ett forskningsprogram om ett regelsystem och dess betydelse för svensk journalistik.*

31. Magnus Anshelm och Lennart Weibull (1988) *Läsvanestudien 1986*. Huvudresultat och metodjämförelse.
32. Magnus Anshelm (1988) *Sverige - nu - SOM 86* - en jämförelse av två undersökningar.
33. Rutger Lindahl och Lennart Weibull (1988) *Palme i amerikanska ögon*. En studie av den amerikanska pressens behandling av nyheten om mordet på statsminister Olof Palme 1986.
34. Magnus Anshelm (1988) *Massmediernas räckvidd 1986/87* - en analys av Mediebarometern.
35. Ingela Strid (1988) *Svenska folkets intressen 1973-1982*. En sekundärbearbetning av Testologens mätningar av intressen.
36. Anders Ohlsson och Keith Roe (1988) *Mått på mätning* - En förundersökning av fördelningsegenskaper och stabilitet hos linje- och kategoribaserade mått.
37. Britt Börjesson (1988) *Brott och publicitet*. Kriminaljournalistik och pressetik under 1900-talet.
38. Lennart Weibull (1988) *Rapport från kontaktresa till Uruguay 10-22 april 1988*.
39. Gunilla Järnbrö (1988) *En kvalitativ studie av hur människor upplever tidningsinnehåll*.
40. Monica Löfgren (1988) *Kabel-TV i Göteborg*.
41. Lennart Weibull (1988) *Lokal-TV via kabel*. Synen på en ny kanal bland andra medier.
42. Karin Björkqvist (1988) *Tidningsläsning i Värmland*. Presentation av en läsarundersökning från våren 1977.
43. Keith Roe (1988) *Adolescents' VCR Use: How and Why*.
44. Monika Djerf (1989) *Finns det funktionsdimensioner i medieanvändningen?* En faktoranalys.
45. Karin Björkqvist (1989) *Det politiska tidningsvalet*.
46. Magnus Anshelm och Jan Strid (1989) *Läsvanor och läsintressen*.
47. Monika Djerf (1989) *Massmedier och beslutsfattare: en litteraturstudie*.
48. Britt Börjesson (1989) *Pressens självsanering. Ett regelsystems framväxt*.
49. Magnus Anshelm (1989) *Mediebarometern resultat från 1988/89*.

50. Lennart Weibull (1989) *Rapport från en andra kontaktresa till Uruguay. Om massmedier, utbildning och forskning i social kommunikation* samt Instituto Comunicacion y Desarrollo.
52. Monica Löfgren (1989) *Nyhetstidningen: 8 sidor - innehåll, spridning och läsning.*
53. Keith Roe (1989) *Notes on the Concept of Aggression and its (Mis) Use in Media Research.*
54. Charlotta Kratz (1989) *Tidningsläsning i Kalmar och på Öland.*
55. Catharina Kisch och Mikael Stoltz (1989) *City 103 och dess lyssnare - en undersökning om lyssnandet på svenska arbetsgivareföreningens närradiostation i Göteborg.*
56. Karin Björkqvist (1990) *Mediebarometern under åttioalet.*
57. Roger Wallis (1990) *Music, music everywhere, and so much of it the same...*
58. Charlotta Lekvall och Patrik Vult von Steyern (1990) *City 103 och tre livsstilar.*
59. Margareta Melin (1990) *Kommunaktuellt - studier av tidningens spridning och abonnenternas läsvanor.*
60. Maria Elliot (1990) *Förtroendet för medierna.*
61. Keith Roe (1990) *Never Has so Much Been Written by so Many about so Few, or, Why Youth Research?*

Arbetsrapporter från Institutionen för journalistik och masskommunikation (1990 -
(Pris: 80 kr + moms och porto)

1. Ronny Severinsson (1990) *Massmedier, allmänhet och flyktingfrågor i Sverige och Sjöbo.* En fallstudie på Sjöbo.
2. Ronny Severinsson (1990) *Tidningsläsning i Nordvästra Skåne.*
3. Charlotta Kratz (1990) *Tidningsläsning i sydöstra Skåne.* En presentation av en läsarundersökning.
4. Bo Reimer (1990) *Kulturdiskussioner - Inlägg i tre eviga debatter.*
5. Charlotta Kratz (1990) *Tidningsläsning i Jönköping.* En presentation av en läsarundersökning.
6. Charlotta Kratz (1991) *Verklighetsval och kapital.* En studie av det ekonomiska och det kulturella kapitalets betydelse för läsningen av stockholmstidningar utanför Stockholm.

7. Deanna Hultman (1991) *Dynamisk public relations. En explorativ studie av Public Relations i fyra företag.*
8. Admassu Tassew (1991) *Public service broadcasting. concept and practice: a preliminary overview of the ideals and some swedish experience.*
9. Ronny Severinsson (1991) *Tidningsvanor i Gästrikland 1989.* Presentation av en läsarundersökning.
10. Lennart Weibull (1991) *Publik och medier i samspel.* En analys gjord för MedieSverige 1991.
11. Monica Löfgren (1991) *Massmediernas räckvidd 1979 - 1990.*
12. Lennart Weibull (1991) *Masskommunikation som ämnesområde.* Ett försök till empirisk bestämning.
13. Charlotta Kratz (1991) *Tidningsläsning i Södra Halland 1990, jämförelser med situationen 1984.*
14. Margareta Melin (1991) *Från kulturteori till journalistkultur.* En litteraturöversikt över diskussionerna kring kulturbegreppet.
15. Charlotta Kratz (1991) *Från icke-läsare till allätare.* Fyra läsartyper i Stockholm och i landsorten.
16. Kent Asp (1992) *Partiskheten i Sveriges Radios och TV4:s nyhetsprogram under 1991 års valrörelse.*
17. Ronny Severinsson (1992) *Med eller utan prenumeration i Eskilstuna och Katrineholm.* Presentation av en läsarundersökning från hösten 1990.
18. Karin Björkqvist Hellingwerf (1992) *Mediebarometern 1979-1991.*
19. Karin Björkqvist Hellingwerf (1992) *Dagspress och medievanor.* En analys av läsvanestudien 1991.
20. Lennart Weibull och Karl Erik Rosengren (1992) *Swedes' view of the world. A Descriptive Report from the First Two BALTICOM Surveys.*
21. Monica Löfgren Nilsson (1992) *Kvinnligt, manligt, journalistiskt - journalisters syn på nyhetsvärdering.*
22. Monika Djerf-Pierre (1992) *A Toaster With Pictures. The Evolution of American Broadcasting 1921-1991.*
23. Charlotta Kratz (1992) *En fråga om smak.* Om stabila och rörliga gruppers kulturella preferenser.

24. Thomas Östberg (1992) *Sportjournalistik - en analys av fyra dagstidningar 1961 - 1991.*
25. Karin Björkqvist Hellingwerf (1993) *Mediebarometern 1979 - 1992.*
26. Carin Nilsson, Åsa Widgren (1993) *Videotex - massmedium eller ej? En litteraturstudie och begreppsanalys.*
27. Margareta Melin (1993) *Var finns kvinnorna? En analys av manligt och kvinnligt i kurslitteraturen vid Journalisthögskolan i Göteborg.*
28. Karin Björkqvist Hellingwerf (1993) *Läsvanestudiens mått på läsvanor. En analys av två mått på läsvanor.*
29. Gunilla Jarlbro (1993) *HIV-aktuellt - En läsarundersökning.*
30. Monica Löfgren Nilsson (1993) *Klimat och kön - Journalisters bedömningar av arbetsklimatet på nyhetsredaktioner.*
31. Bengt Carlsson, Inger Lindstedt, Lennart Weibull (1993) *Studieresa till amerikanska högskoleutbildningar i journalistik, medier och kommunikation - En personlig reserapport.*
32. Håkan Hvitfelt, Lennart Weibull (1993) *Pendeln har svängt - En reserapport från Kina.*
33. Ulf Wallin (1993) *Den franska folkomröstningen - En analys av rapporteringen om den franska folkomröstningen om Maastrichtfördraget i svensk press, radio och TV samt i övriga nordiska länders press.*
34. Karin Björkqvist Hellingwerf (1994) *Tidningsläsning i Luleå och Kiruna. Presentation av en läsarundersökning.*
35. Tomas Andersson (1994) *Jönköpings-Posten och Smålandsposten - två smäländska tidningsstrategier.*
36. Karin Björkqvist Hellingwerf (1994) *Mediebarometern 1979 - 1993.*
37. Bengt Johansson (1994) *Att studera massmediernas innehåll. En genomgång av innehållsstudier inom svensk forskning om journalistik, medier & kommunikation.*
38. Maria Edström, Maria Jacobson (1994) *Massmediernas enfaldiga typer. Kvinnor och män i mediebruset den 17 mars 1994.*
39. Ingela Wadbring, Lennart Weibull (1994) *På konsumenternas sida. En analys av hur konsumentfrågorna speglas i göteborgspresen.*

40. Bo Reimer (1994) *Kulturell identitet och massmedieanvändning på Åland.*
41. Olof Hultén, Carin Nilsson (1994) *Det svenska TV-utbudet 1987 och 1993. Undersökning av sändningstid och programkategorier.*
42. Kent Asp (1994) *Medieval 94'.* Anförande vid Folkrorelsernas Medieforum torsdagen den 20 oktober 1994 (framfört i urval). Forskningsprogrammet Journalistik och demokrati - studier kring mediekvalitet.
43. Margareta Melin (1995) *Can Women Become Cowboys? The Importance of Journalist Education for the Professional Ideal Among Swedish Journalists.*
44. Margareta Melin (1995) *Female Educators and Male Craftsmen? The Professional Ideals Among Swedish Journalists.*
45. Ingela Wadbring (1995) *Sista ordet är inte sagt än!* - en analys av lärarnas syn på jämställdhet vid journalistutbildningen i Göteborg.
46. Karin Björkqvist Hellingwerf (1995) *Tidningsläsning i Gästrikland.*
47. Gunilla Jarlbro (1995) *Barn, ungdom och reklam.*
48. Karin Björkqvist Hellingwerf (1995) *Mediebarometern 1979 - 1994.*
49. Lennart Weibull (1995) *Journalister om Journalisten.* Redovisning av en läsarundersökning från hösten 1994.
50. Kent Asp (1995) *Kommersialiserade TV-nyheter - på gott och ont.* En jämförande undersökning av Rapport TV2 och Nyheterna TV4.
51. Monica Löfgren Nilsson (1995) *"Pennskaften" Female Journalists in Sweden.*
52. Gunilla Jarlbro (1995) *Våldsbrott i svensk press.* En jämförelse mellan åren 1983 och 1993.
53. Jakob Bjur och Jörgen Thörnqvist (1995) *Samma röster med nya ansikten.* En studie av Rapports innehålls-, form- och presentationsmässiga förändring över en tioårsperiod med tyngdpunkt på begriplighet.
54. Dino Viscovi (1995) *Med Loket mot framtiden.* Om unga arbetarklassmän, invandrare, EU och massmedier.
55. Ingela Wadbring (1995) *Tidningsläsaren - vem är det?* En analys av olika gruppers tidningsanvändning.
56. Marina Ghersetti (1996) *Jakten på den försvinnande publiken.* Om besök och besökare på svenska biografer.

57. Kent Asp (1996) *Sverige bilden i TV-nyheterna*. En undersökning av Stockholmsdominansen i Rapport (1986 - 1995) och Nyheterna (1991 - 1995).
58. Lennart Weibull (1996) *Bio, film och samhälle 1995*. En analys av svenskarnas biobesök, filmpreferenser och syn på film och samhälle.
59. Birgitte Christiansen (1996) *IT-brug - en litteraturoversigt ud fra et humanistisk-samfundvidenskabeligt perspektiv*.
60. Ylva Brune (1996) *Välberg i nyheterna - en kamp mellan tolkningsmönster*.
61. Karin Björkqvist Hellingwerf (1996) *Mediebarometern 1979 - 1995*.
62. Ingela Wadbring (1996) *Den journalistiska vägen - vadan och varthän?* En studie om kvinnliga och manliga journaliststudenter i Göteborg.
63. Ylva Brune (1996) *Svenskar, invandrare och flyktingar i rubrikerna*.
64. André Jansson (1996) *TV-tittarna och det lokala rummet* - En studie av den sociala positionens betydelse för kanalpreferenser och självuppfattning.
65. Bo Reimer (1996) *Inte utan relevans* - Om ungdomars användning av massmedier.
66. Birgitte Christiansen (1996) *IT-brug i hverdagslivet* - en kvalitativ interviewundersøgelse om ti menneskers computer- og Internetbrug i privatsfären.
67. Ebba Sundin (1997) *Barn och massmedier* - En forskningsöversikt.
68. Monica Löfgren Nilsson (1997) *Hon och han i journalistutbildningen* - Ett pedagogiskt projekt.

BESTÄLLNINGAR

Till institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG)
Sprängkullsgatan 21
411 23 GÖTEBORG
tel: 031 - 773 12 17
fax: 031 - 773 45 54

Undertecknad beställer härmed följande skrifter från Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG):

JMG:S bokserie

Titel	Författare	Nummer
.....
.....
.....
.....
.....

JMG:s arbetsrapportserie

Titel	Författare	Nummer
.....
.....
.....
.....

Namn:.....

Adress:.....

.....

.....